

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

KONNASTA KUNNON KANSALAISEKSI

Rikostaustaisten kokemuksia desistanssin onnistumisen edellytyksistä

Heini Koski-Säntti

Opinnäytetyö
Joulukuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

KOSKI-SÄNTTI, HEINI:

Konnasta kunnon kansalaiseksi

Rikostaustaisten kokemuksia desistanssin onnistumisen edellytyksistä

Opinnäytetyö 76 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Joulukuu 2015

Opinnäytetyön tavoitteena oli antaa ymmärrettävä kuva siitä, mitä desistanssiprosessi tarkoittaa, sekä selvittää rikostaustaisten ihmisten kokemuksia siitä, miten he kokevat desistanssiprosessin ja mitkä tekijät he kokevat merkityksellisiksi muutosprosessissa. Yhtenä opinnäytetyön lähtökohtana oli kokemusasiantuntijuus ja sen tuoma tieto desistanssin tutkimuskentälle. Tarkoituksena oli antaa ääni rikostaustaisille ihmisille.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tiedonkeruumenetelmänä käytettiin yksilöteemahaastattelua. Aineisto analysoitiin teemoittain. Opinnäytetyötä varten haastateltiin kuutta KRIS Tampere ry:n toiminnassa mukana olevaa rikostaustaista henkilöä. Haastattelut etenivät teemojen mukaisesti, jotka olivat taustatiedot, rikollisuudesta irtautuminen ja sitä edistävät tekijät, rikollisuudesta irtautumista haittaavat tekijät, vertaistuki ja desistanssin sekundaarisuuden ilmeneminen.

Tutkimuksen mukaan desistanssiprosessissa on kyse useiden eri tekijöiden kokonaisuudesta ja tasapainosta. Päihderiippuvuus ja rikokset näyttävät kulkevan käsi kädessä, ja päihderiippuvaisille rikostaustaisille päihdekuntoutus näyttäytyi tutkimusaineistossa desistanssin onnistumisen kannalta välttämättömänä. Muita tutkimuksessa esiin nousseita desistanssiprosessiin eniten vaikuttavia tekijöitä ovat sosiaalisen piirin vaihtaminen, identiteetin muutos, riittävä tukiverkosto ja vertaistuki, sekä elämän perusasiat kuten asunto.

Opinnäytetyö nosti esiin desistanssiprosessin onnistumisen kannalta merkityksellisiä tekijöitä rikostaustaisten ihmisten kokemusten lähtökohdasta. Olennaista on oikein ajoitettu, riittävä ja tarpeeksi pitkäkestoinen tukikokonaisuus, jonka muodostaa eri tukimuotojen verkosto. Opinnäytetyötä voi hyödyntää desistanssin tutkimuksessa ja desistanssiin pyrkivien rikostaustaisten tukimuotojen kehittämisessä. Tulevaisuudessa voisi pohdita esimerkiksi rikostaustaisten tukijärjestelmien kykyä ottaa huomioon muutosprosessiin luonnollisena kuuluva aaltoliike sekä tukijärjestelmien mahdollisuuksia ottaa paremmin huomioon ihmisten yksilöllisyys ja muutosprosessin eri vaiheet.

Asiasanat: desistanssi, vertaistuki, rikollisuus, päihderiippuvuus, kuntoutus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KOSKI-SÄNTTI, HEINI:

From a Crook to a Decent Citizen

Offenders' Experiences of Requirements for Successful Desistance

Bachelor's thesis 76 pages, appendices 2 pages

December 2015

The purpose of this thesis was to give an understandable picture of the process of desisting from crime and to examine how people with criminal backgrounds experienced the desistance process and which factors they deemed as significant in the transition process. An important baseline in this thesis was experience based expertise and information it can bring to the study field of desistance. The aim was to give a voice to people with criminal backgrounds.

The data were collected through thematic interviews, and analyzed by themes. Six people with criminal backgrounds who were involved with KRIS Tampere ry were interviewed. The interviews proceeded in accordance with the themes which were background information, desistance from crime and factors that support it, factors that hinder desistance, peer support and the appearance of secondary desistance.

The results revealed that the process of desistance was about the combination and balance of several different factors. Substance abuse and criminal behavior seemed to go hand in hand and to offenders who suffer from substance addiction, substance abuse rehabilitation appeared to be essential in order for desisting from crime to be successful. Other factors the study raised as most effective in desistance process were changing one's social circle, change in one's identity, sufficient support network and peer support and fundamental things in life such as accommodation.

The study highlighted the meaningful factors to the desistance process from the viewpoint of people with criminal backgrounds. Correctly timed and sufficient support entirety that consists of different forms of support and that continues long enough is essential. This study can be utilized in the research of desistance and in the development of support forms for offenders who wish to desist from crime. In the future it could be useful to explore for example the ability of the offender's support system to take into account the wave motion that is a natural part of any change process. Also it would be beneficial to study the ability of the support system to better pay attention to people's individuality and the different stages of change process.

Key words: desistance, peer support, crime, substance abuse, rehabilitation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS	7
2.1	Päihteiden käyttö ja rikollisuus	7
2.2	Kolmas sektori ja sen keskeiset tehtävät	9
2.3	KRIS Tampere ry	11
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	13
3.1	Desistanssi	13
3.2	Muutosprosessin vaihemalli	15
3.3	Primaari ja sekundaari desistanssi	18
3.4	Desistanssi identiteetin muutoksena sekä sosiaalinen tuki	19
3.5	Päihderiippuvuus	20
3.6	Vertaistuki ja kokemusasiantuntijuus	22
4	TUTKIMUSASETELMA	24
4.1	Aiheen valinta	24
4.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet	24
4.3	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	26
4.3.1	Teemahaastattelu	27
4.3.2	Kokemuksen tutkiminen ja subjektiivisuus	28
4.3.3	Kohderyhmä ja aineistonkeruu	29
4.3.4	Haastatteluiden kulku	30
4.4	Aineiston analyysi	31
4.5	Eettisyys ja luotettavuus	32
5	TULOKSET	34
5.1	Taustatiedot	34
5.2	Muutosprosessin alku	35
5.3	Päihdekuntoutus	37
5.4	Identiteetin muutos, henkinen kasvu ja sosiaalinen piiri	44
5.5	Elämän peruspilarit	50
5.6	Vertaistuki ja KRIS Tampere ry:n toiminta	51
5.7	Vaihdettu elämä, eri tekijöiden ja tukimuotojen kokonaisuus	55
5.8	Haasteita ja esteitä	58
5.9	Desistanssin sekundaarisuuden ilmeneminen	61
6	JOHTOPÄÄTELMÄT	65
7	POHDINTA	69
	LÄHTEET	71
	LIITTEET	75

1 JOHDANTO

Kriminologia on ollut enemmän kiinnostunut siitä, miksi ihmiset aloittavat rikosten teon, kuin siitä, miksi he lopettavat (Laub & Sampson 2001, 1). Tästä syystä kriminologian saralla on perinteisesti keskitytty tarkastelemaan rikollisuutta negatiivisten tekijöiden kautta: miksi henkilö aloittaa rikosten tekemisen, miksi jatkaa, miksi ei pääse irti. Vaikka näiden syiden ymmärtäminen on tärkeää, on viime vuosina enenevässä määrin alettu kiinnittää huomiota myönteisiin tekijöihin: mikä toimii, kuinka tukea rikoksista irti pyrkivää, kuinka ylläpitää myönteisiä muutoksia. Desistanssia eli rikoksista irtautumista on etenkin kansainvälisesti tutkittu viime vuosikymmeninä aina vain enemmän. Suomessa desistanssia on tutkittu verrattain vähän, eikä tutkimuksia ja opinnäytetöitä kotimaiselta kentältä löydykään montaa.

Tässä opinnäytetyössä tarkoitukseni on luoda ymmärrettävää kuvaa siitä, mitä desistanssi on. Tärkeimpänä tahdon tuoda julki desistanssiprosessista omakohtaista kokemusta omaavien näkökulmia siitä, mikä desistanssiprosessin onnistumisen kannalta on olennaista. Tätä tarkoitusta varten haastattelin kuutta KRIS Tampere ry:n asiakasta heidän omista desistanssikokemuksistaan. Tahdoin antaa äänen heille, joita ei aina tässä yhteiskunnassa tahdota kuunnella.

Olen suorittanut sosionomikoulutukseeni liittyvät harjoittelut rikosseuraamusalalla: suljetussa vankilassa (Kylmäkosken vankila), avovankilassa (Vanajan vankila), Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja kolmannella sektorilla KRIS Etelä-Pohjanmaa ry:llä. Harjoitteluideni aikana kohtasin monenlaisia vankeja, valvontarangaistusta suorittavia ja rikostaustaisia ihmisiä. Todistin myös monenlaisia vapautumisia. Vanajan avovankilassa aktiivisessa käytössä on asteittainen vapautuminen, jossa vanki kulkee polun kohti vapautta. Suljetun ja avovankilan kautta kuljetaan rangaistusajan suunnitelmaa toteuttaen ja avovankilassa asteittain enemmän vapauksia saaden kohti valvottua koevapautta. Valvotun koevapauden ehtona on asunto ja toimintavelvoitteen täyttäminen. Toimintavelvoite voi olla esim. työ, opiskelu, työkokeilu, kuntoutus, tms. Asunto ja toimintavelvoitepaikka hankitaan yhdessä vankilan työntekijöiden kanssa. Tällöin vangille rakennetaan jo vankeusrangaistuksen aikana pohjaa vapautta ja siviilielämää varten. Valitettavan paljon näin myös niitä vapautumisia, joissa ihmisellä ei vankilasta lähtiessään ole kuin muovikassillinen vaatteita - hänen koko omaisuutensa.

Aloin pohtia, kuinka todennäköistä on, että päihdeongelmainen ja koditon rikostaustainen ihminen pääsee irti rikoksista? Tätä kautta kiinnostuin desistanssiprosessista ja siitä, mitkä seikat olennaisesti vaikuttavat ihmisen mahdollisuuksiin irtautua rikoksista.

Syyt rikollisuuteen ovat oma lukunsa, enkä tässä opinnäytetyössä niinkään keskity rikoskierteen taustoihin, vaan siihen, mikä edesauttaa ihmisen irtautumista rikoksista. Mitkä asiat ovat keskeisessä asemassa ihmisen ponnistellessa kohti elämää, johon rikollisuus ei enää kuulu? Opinnäytetyöni aihe muovautui pohtiessani sitä, millaista tukea ihminen tarvitsee ja mitkä tekijät ovat avainasemassa näin valtavassa elämänmuutoksessa, jossa oma identiteetti tulee määritellä liki kokonaan uudelleen. Yhteistyökumppanikseni sain KRIS Tampere ry:n. Lähdinkin tutkimaan rikollisuudesta irtautumisen edellytyksiä kokemusasiantuntijuuden kautta.

2 OPINNÄYTETYÖN YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS

2.1 Päihteiden käyttö ja rikollisuus

Terveys 2000 –tutkimuksen mukaan neljä prosenttia yli 29-vuotiaista suomalaisista kärsii alkoholiriippuvuudesta. Lääke- ja huumeriippuvuuksista ei ole tarkkoja lukuja, mutta esiintyvyys on pienempi. (THL) Vankien keskuudessa päihderiippuvaiset ovat selvästi yliedustettuina ja päihderiippuvuuksien esiintyvyys rikosentekijöiden joukossa on hyvin suuri. Arviot vankien keskuudessa esiintyvien päihderiippuvuuksien määrästä vaihtelevat eri lähteiden mukaan. Karsikas (2005, 18) esittää, että vangeista n. kahdella kolmasosalla on vakava päihderiippuvuus. *Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve* –projektissa tutkittiin 600 vangin ja 100 yhdyskuntapalvelua suorittavan fyysisiä sairauksia ja mielenterveyden häiriöitä. Tutkimus suoritettiin ajanjaksolla lokakuu 2005 – helmikuu 2007. Tutkimuksen mukaan vangeista neljällä viidesosalla todettiin elämänaikainen päihderiippuvuus, kahdella kolmasosalla todettiin alkoholiriippuvuus ja kahdella viidesosalla amfetamiiniriippuvuus. (Rikosseuraamuslaitos: Vangeilla runsaasti ruumiillisia sairauksia ja mielenterveyden häiriöitä 2010) Lääkärilehden artikkelin mukaan miesvangeista 75 % ja naisvangeista 77 % on päihderiippuvaisia, ja jokin huumausaineriippuvuus on 60 %:lla vangeista (Vankien päihderiippuvuus on lisääntynyt 2013). Joidenkin arvioiden mukaan jopa yhdeksälläkymmenellä prosentilla vangeista on jonkinasteinen päihdeongelma (Lähes jokaisella vangilla on päihdeongelma 2010). Nuoria, 16-22-vuotiaita miesvankeja käsittäneen suomalaisen selvityksen mukaan yli 80 prosentilla oli alkoholiriippuvuus ja selvällä enemmistöllä myös huumeriippuvuus (Haapasalo 2008, 225). Arvioissa siis esiintyy jonkin verran vaihtelua, mutta selvää on, että päihdeongelmaisten osuus vangeista on huomattavasti suurempi, kuin päihdeongelmaisten osuus muusta väestöstä.

Päihdeongelma on yksi monen rikostaustaisen ongelmista, joka linkittyy rikollisuuteen ja on myös yhteydessä muihin ongelmiin. Usein rikostaustaisten elämään liittyy kasaantunutta huono-osaisuutta, syrjäytyneisyyttä ja moniongelmaisuutta, sekä elämänhallinnallisia ongelmia. Rikollisuuden linkittyminen näihin pulmakohtiin on usein voimakasta. Vaikka toipuminen kokonaan päihdeongelmasta ei onnistuisi tai kiinnittyminen yhteiskuntaan ei onnistuisi täydellisesti, edes osittainen onnistuminen tai elämänhallinnan

paraneminen tarkoittavat käytännössä myös rikoksien vähenemistä (Rantala 2004, 85). Usein kuitenkin sekä henkilöllä itsellään että tukitoimien edustajilla pyrkimyksenä on päihteistä kokonaan eroon pääseminen ja elämänhallinnan palautuminen. Myös mm. rikostaustaisten tukijärjestö KRIS ry toimii päihdeettömyyden periaatteen mukaisesti ja tukee asiakkaitaan päihdeettömyydessä.

Koska huumeiden käyttö, ostaminen, hallussapito ja myynti ovat kaikki rikollista toimintaa, on huumeiden käyttäjä jo itsessään taparikollinen. Lainsäädäntömme on luonut tilanteen, jossa huumeriippuvainen ihminen tekee rikoksia jo toteuttaessaan riippuvuuttaan (Ahtiala & Ruohonen 1998, 131). Aiheellista on myös huomata, että päihderiippuvuuksiin liittyy myös muita rikoksia, kuin suoraan huumausaineisiin liittyviä rikoksia. Tällöin voidaan puhua ns. huumausaineiden oheisrikoksista (Ahtiala & Ruohonen 1998, 131). Rikoksia tehdään mm. päihteiden käytön rahoittamiseksi (omaisuusrikokset). Myös esimerkiksi velkatilanteet saattavat johtaa väkivaltarikoksiin. Väkivaltarikoksia tapahtuu myös päihteiden vaikutuksen alaisena ollessa syntyvissä riitatilanteissa. Myös alkoholiriippuvuus, joka taas ei ole riippuvuutena itsessään rikos kuten huumausaineriippuvuuden eri ulottuvuudet ovat, linkittyy monella rikolliseen käyttäytymiseen. Suomessa tehtävien henkirikosten epäillyistä ja uhreista suurin osa on päihteiden väärinkäyttäjiä (Holmberg 2010, 21; Haapasalo 2008, 226).

Koska rikostaustaisten keskuudessa päihteiden käytöllä ja rikollisella käyttäytymisellä on selvä yhteys, on päihdekuntoutuksella merkittävä rooli desistanssiprosessissa. Päihdekuntoutus, niin kuin elämänmuutokset ylipäätään, lähtevät ihmisen omasta halusta muutokseen. Sosiaalialan ammattilaisen näkökulmasta lähtökohtainen muutoshaluttomuus ei kuitenkaan ole este ihmisen kohtaamiselle ja yrityksille lähteä auttamaan ihmistä eteenpäin, sillä motivointi on osa työtä (Rantala 2004, 47). Kaikki eivät koe ns. ammattimaista päihdekuntoutusta omalla kohdallaan toimivaksi, vaan itselle sopiva apu ja tuki löytyy esimerkiksi itsehoitoryhmästä. Päihderiippuvuudesta irtautuminen on kuitenkin niin suuri prosessi, että yleisesti ottaen päihderiippuvaiset kaipaavat jonkinlaista tukea kuntoutusprosessiin ja ”kuivilla pysymiseen”. Ottaen huomioon kuinka suurella osalla rikoksentekeijöistä on jonkinlainen päihdeongelma ja kuinka nämä päihdeongelmat korreloivat rikollisen toiminnan kanssa, päihdekuntoutuksella on hyvin usein erittäin merkittävä rooli desistanssiprosessin onnistumisen kannalta. Päihdeongelmaisen rikoksentekeijän kohdalla päihteiden käytön lopettamisella onkin selkeä vaikutus uusintarikollisuuden vähenemiseen (Karsikas 2005, 72).

Toki on niitäkin rikostaustaisia, joilla päihdeongelmaa ei ole, mutta kuten todettu, valtaosalla rikostaustaisista henkilöistä päihdeiden ongelmakäyttö korreloi suoraan rikollisen elämäntavan kanssa. Päihdekuntoutuksen roolia rikostaustaisen elämänmuutoksessa ei siis voida vähätellä.

2.2 Kolmas sektori ja sen keskeiset tehtävät

Hyvinvointivaltio on murroksessa. Valtiollisten ja kunnallisten toimijoiden rinnalle on viime vuosina noussut yhä varteenotettavampana yhteistyökumppanina kolmannen sektorin toimijat, erilaiset järjestöt ja myös osuuskunnat. Tässä opinnäytetyössä keskityn kolmannen sektorin tarkastelussa lähinnä vain järjestötoimintaan. Hyvinvointivaltio tarvitsee tuekseen yhteisvastuuta, lähimmäisenrakkautta, solidaarisuutta ja sosiaalisuutta korostavan kansalaisyhteiskunnan (Möttönen & Niemelä 2005, 202). Kolmatta sektoria on luonnehdittu sijoittamalla se perusinstituutioiden luoman kolmion keskiöön. Nämä perusinstituutiot ovat valtio, yritykset ja perheet. Toisaalta kolmas sektori on yritysten, valtion ja perheiden välisiä suhteita ja vuorovaikutusta välittävä mekanismi ja toisaalta sillä on itsenäisen sosiaalisen instituution piirteitä. (Rönneberg 1999, 78) Kolmas sektori eroaa yritystoiminnasta siinä, että se on voittoihin perustumatonta toimintaa ja se toimii sosiaalisen arvon vuoksi. Sosiaali- ja terveysjärjestön syntyminen paikkakunnalle ilmentää ja jäsentää jotakin ongelmaa ja siihen liittyvää ihmisryhmää, sekä usein myös sen ratkaisutavoitteen. Esimerkiksi päihdejärjestö ilmentää päihdeongelmaisten olemassaoloa tai vammaisjärjestö vammaisten ryhmää. (Möttönen & Niemelä 2005, 57) KRIS ry puolestaan ilmentää rikostaustaisten ihmisten ryhmää.

Järjestöillä on monessa suhteessa yhteneväisiä piirteitä, mutta ne myös poikkeavat tuntuvastikin toisistaan. Järjestöt ovat aina ainutlaatuisia. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen johdolta kysyttäessä keskeisten tehtävien painottumisesta, lähes kaikki vastaajat luonnehtivat keskeiseksi toiminta-alueeksi asiantuntijana toimimisen. (Rönneberg 1999, 81) Järjestöt siis lähtökohtaisesti hyvin usein tahtovat toimia edustamansa ihmisryhmän asiantuntijana ja äänitorvena.

Möttönen ja Niemelä (2005, 67-78) jakavat kirjassaan Kunta ja kolmas sektori järjestötoiminnan keskeiset tehtävät seitsemään eri kategoriaan. Nämä seitsemän kategoriaa tiivistettynä ovat:

1. *Sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin lisääminen.* Kolmannen sektorin toiminta synnyttää yhteiskuntaan sosiaalista pääomaa, jolla on sosiaalisuutta, toimintakykyä ja terveyttä edistäviä vaikutuksia. Hyvinvointivaltio tarvitsee tällaista toimintaa jo siksi, että sosiaalinen pääoma tuottaa säästöjä sosiaali- ja terveystoimintoihin.
2. *Välittämisen ja jakamisen kanavien tarjoaminen.* Sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskeinen tehtävä on luoda kanavia solidaarisuuden toteutumiseksi. Altruismi eli toisen hyvinvoinnin huomioon ottava toiminta on olennainen osa ihmisyyttä.
3. *Identiteetin rakennusaineksien tarjoaminen.* Sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskeinen tarkoitus on auttaa asianomaisia ja heidän läheisiään terveydellisen tai sosiaalisen ongelman sekä sen aiheuttaman identiteettihaasteen parissa.
4. *Osallisuuden väylien luominen.* Esimerkiksi päihdekentällä varsinaiseen päihdeongelmaan liittyy monia muita ongelmia ja yhteiskunnallista osattomuutta. Usein matka kohti täyttä inklusiota ns. normaaliyhteiskuntaan on liian pitkä kerralla harpattavaksi, joten osallisuuden syntymisen tulee tapahtua asteittain. Tässä sosiaali- ja terveysjärjestöillä on tärkeä tehtävä ja rooli. Ne voivat etsiä valtavirrasta poikkeavia toimintamalleja ja tukea ihmistä asteittaisessa integroitumisessa ja inklusiiossa.
5. *Äänettömien äänenä toimiminen.* Hyvinvointivaltio ei ole pystynyt poistamaan marginalisaatiota. Silloin, kun palvelujärjestelmä pettää tai ei ole riittävä, ihmiset löytävät tuen kolmannelta sektorilta. Järjestöjen tehtävä on toimia vaikeuksiin ajautuneiden ihmisten äänitorvena.
6. *Toivon tuottaminen.* Ihminen suhteuttaa itseään ja elämäänsä yhteiskuntaan. Tulevaisuuteen uskomisen edellytys on, että elämässä on sellaisia merkityksiä, jotka herättävät luottamusta ja toivoa. Nämä syntyvät usein lähimpien yhteisöjen kautta. Ulkopuolisuuden ja kuulumattomuuden tunne aiheuttaa epätoivoa ja näköalattomuutta. Kolmannen sektorin järjestöjen yksi keskeinen tehtävä on auttaa toivon ja luottamuksen ylläpidossa.

7. *Innovaatiomoottoreina toimiminen.* Järjestötoimintaa on kautta aikojen pidetty luontevana innovaatioalustana, jolla johonkin pulmaan etsitään ratkaisuja katsoamalla asioita uudesta näkökulmasta. Järjestö voi näin vastata esim. julkisissa palveluissa oleviin aukkokohtiin.

2.3 KRIS Tampere ry

KRIS ry on eri puolille maailmaa levinnyt järjestö, joka tarjoaa tukea vankilasta vapautuville. Lähtöisin KRIS ry on Ruotsista. Nimi KRIS tulee sanoista Kriminellas Revanch i Samhället, suomeksi rikollisten revanssi yhteiskunnassa. Tällä suoralla suomennoksella ja lyhenteellä RRY järjestö rantautui Suomeen vuonna 2001. Järjestö rekisteröitiin kuitenkin vasta vuonna 2003 nimellä KRIS ry. Alkutaipaleella tärkeimpiä tehtäviä oli yhteistyökentän suhtautumisen muokkaaminen myönteiseksi. Tässä on onnistuttu kiittävästi ja nykyään KRIS ry on työkentällä vakavasti otettava ja luotettava kolmannen sektorin toimija ja yhteistyökumppani, joka toimii yhteistyössä mm. Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. KRIS ry toimii neljän periaatteen alla, jotka ovat päihde- ja rikollisuus, rehellisyys, toveruus ja yhteisvastuullisuus. (KRIS ry)

Opinnäytetyöni yhteistyökumppani KRIS Tampere ry on vuonna 2004 perustettu itsenäinen paikallisyhdistys. KRIS Tampere ry:n toiminta jakautuu vankilatyöhön, toimintakeskuksen toimintaan, nuorisotyöhön, etsivään työhön sekä virkistys- ja vapaaajantoimintaan. KRIS Tampere ry:n toimintakeskus sijaitsee Tampereen ydinkeskustassa. Toiminnan tavoitteena on vankilasta vapautuvien ihmisten auttaminen vertaistukiperiaatteella pois päihde- ja vankilakierteestä ja takaisin yhteiskuntaan. (KRIS Tampere ry)

KRIS Tampere tukee vankia niin vankeusaikana, vapautumishetkellä kuin vapautumisen jälkeen. Vapautumista voidaan suunnitella vangin kanssa jo vankeusaikana ja KRIS-tukihenkilö tulee vapautuvaa vankilan portille vastaan. KRIS Tampere ry tarjoaa uudenlaista elämäntapaa vertaistuen voimin. KRIS Tampere ry alkaa yhdessä vapautuvan kanssa rakentaa vapautuneelle toimivaa tukiverkostoa, jonka avulla vapautuneella on mahdollisuus tehdä elämänmuutoksesta pysyvä. Voidaan siis sanoa, että KRIS Tampere ry:n toiminta tähtää nimenomaan sekundaariseen desistanssiin. Desistanssiprosessi

tarvitsee syttyäkseen aina ihmisen oman muutoshalukkuuden, mutta polttoaineenaan se käyttää myös mm. erilaisia tukitoimia ja vertaistukea. KRIS Tampere ry:n jäsenille ja heidän desistanssipyrkimyksilleen KRIS Tampere ry:n tarjoaman tuki ja toiminta on yksi olennainen osa heidän prosessiaan.

Kun kiinnostuin vapautuvan vangin tuen tarpeesta ja siitä, mitkä tekijät edesauttavat vapautuvan vangin irtautumista päihde-, rikos- ja vankilakierteestä, tuntui KRIS Tampere ry sopivalta yhteistyökumppanilta opinnäytetyöhöni. KRIS Tampere ry suhtautui alusta alkaen tutkimukseeni erittäin myönteisesti ja yhteistyö sujui jouhevasti.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Desistanssi

Desistanssin tutkimuskenttä on jossain määrin hajanainen. Desistanssi nähdään yleisesti prosessina, johon liittyy eri vaiheita. Desistanssiin vaikuttavista seikoista tutkijat ovat osittain eri mieltä ja desistanssimateriaaleihin tutustuttaessa esiin nousee erilaisia näkökulmia. Kuitenkin myös yhteneväisyyksiä löytyy. Desistanssiin liittyviä tekijöitä on haastavaa erotella toisistaan tai tutkijat ovat eri mieltä siitä, kuinka eri tekijät ovat keskenään vuorovaikutuksessa (Kuusela 2015, 24). Kuusela (2015, 24) viittaa Kazemiaaniin, jonka mukaan desistanssin tutkimus tulee säilymään monipuolisena, koska desistanssin tutkimiseen ei ole olemassa vain yhtä oikeaa metodologiaa.

Yksinkertaisesti ilmaistuna desistanssilla tarkoitetaan rikoksista irtautumista. Kyse on kuitenkin monitahoisesta ilmiöstä ja termistä. Kempainen (2014, 22) toteaaakin Tyniä lainaten, että desistanssiteorioita on useita, koska kyseessä on ennemminkin teoriasuuntaus kuin yksittäinen teoria. Harva ilmiö kriminologiassa on niin laajalti tunnustettu ja niin heikosti ymmärretty, kuin desistanssi (Maruna 1999, 1). Vaikka suurin osa rikoksia tekevistä lopettaa rikosten tekemisen jossain vaiheessa elämäänsä, desistanssia ei ymmärretä kunnolla. Hearn (2010, 3) huomauttaa Marunaa lainaten, että desistanssi on kriminologeille hankala havainnoitava, koska kyseessä ei ole jokin, mitä tapahtuu, vaan pikemminkin tapahtumien (rikosten) puuttuminen. Desistanssin ja siihen liittyvien sisäisten prosessien ymmärtäminen on kuitenkin tärkeää, koska jos ymmärrämme, kuinka nämä muutoksen sisäiset prosessit toimivat, voimme paremmin tukea rikostaustaisia kuntoutumisessa ja integraatiossa (Maruna 1999, 13). Mm. tästä syystä desistanssi on ajankohtainen ja tärkeä tutkimusaihe niin kriminologian kuin esimerkiksi sosiaalialan saralla.

Laub ja Sampson (2001, 13) ovat käyneet läpi laajalti erilaisia desistanssiin kohdistuneita tutkimuksia vuosikymmenten varrelta ja niiden perusteella koonneet tärkeitä löydöksiä liittyen desistanssiprosessiin ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Tutkimusten mukaan rikollisuuden yleisyys laskee iän karttumisen myötä, vaikkakin tässä näyttäisi olevan jonkin verran vaihtelevuutta eri rikostyyppien välillä, ja tiettyjen rikostyyppien tekijöi-

den joukossa rikollisuus saattaa jopa kasvaa ikääntymisen myötä. Heidän keräämänsä tiedon mukaan myös rikosten teon aloittamisikä vaikuttaa rikollisen uran kestoan: mitä nuorempi henkilö on ollut aloittaessaan rikosten teon, sen pidempään rikollinen toiminta jatkuu. Laub ja Sampson edelleen toteavat viitaten Clineen, että vaikkakin tällaisia em. linjoja on eri tutkimuslähteiden pohjalta voitu vetää, rikollisen käyttäytymisen piirissä esiintyy runsaasti heterogeenisyyttä, ja monista nuorisorikollisista ei kuitenkaan tule ns. ammattirikollisia. Monilla rikostaustaisilla rikosten teko myös vuorottelee rikoksettomiin kausien kanssa läpi elämän. Desistanssiin vieviä teitä on monia, joista tärkeimmiksi näyttävät nousevan mm. parisuhde, identiteetin muutos, ikääntyminen ja vakiintuminen työelämään. Heidän mukaansa nämä tekijät eivät näytä suuressa määrin vaihtelevan eri rikostyyppien tekemisen välillä. Toisaalta Gottfredson ja Hirschi ovat puolestaan väittäneet, että esim. työllistymisellä tai ihmissuhteilla ei ole juurikaan vaikutusta desistanssiin, koska heidän näkemyksensä mukaan rikollisuutta itsessään määrittelee itsehillintä, jota taas määrittelee varhaislapsuuden kokemukset, ja edelleen heidän mukaansa rikosten tekemisen vähentyminen liittyy enemmänkin mahdollisuuksien vähenemiseen kuin rikollisen taipumuksen vähenemiseen. Kuitenkin viimeaikainen kilpailevia teorioita tutkiva tutkimus löysi enemmän tukea Laubin ja Sampsonin teorioille, eikä juurikaan heidän teorioitaan kyseenalaistavien näkemyksille. (McNeil, Farrah, Lightowler & Maruna 2012, 6) Kuusela (2015, 23) viittaa LeBellin, Burnettin, Marunan ja Bushwayn tutkimukseen jakaessaan desistanssiin vaikuttavat tekijät subjektiivisiin ja sosiaalisiin. Subjektiiviset muutokset ovat henkilöstä itsestään lähteviä, kuten mm. muutokset identiteetissä ja motivaatiossa. Sosiaaliset muutokset ovat muutoksia esim. työpaikan suhteen tai ihmissuhteissa. Nämä tekijät ovat desistanssiprosessissa vuorovaikutuksessa keskenään.

Rantala (2004, 8) puolestaan viittaa Nilseniin ja ruotsalaistutkimukseen todetessaan, että vapautuvan vangin huonot olosuhteet, erityisesti liittyen huumeongelmiin ja puutteisiin asumisessa, työllistymisessä ja koulutuksessa korreloivat voimakkaasti vankilaan uudelleen joutumisen kanssa. Vaikkakin siis desistanssiprosessissa on kyse myös henkilön sisäisestä prosessista ja muutoksesta, eivät sosiaaliset ja ympäristötekijät ole suinkaan merkityksettömiä. Henkilön irtautumista rikoksista tukee mm. asunto, työpaikka ja myönteiset muutokset ihmissuhteissa. Vankilasta vapautuessa henkilöllä on usein vastassa vanhat rikolliset sosiaaliset piirit ja päihdeongelmat. Sen sijaan toimeentuloa, kuntoutuskontaktia, mielekästä tekemistä tai edes asuntoa ei välttämättä ole. (Rantala 2004,

7) Tällaiselta pohjalta desistanssiprosessin aloittaminen tai jo aloitetun prosessin ylläpitäminen on huomattavan haastavaa.

Perinteisesti desistanssi on määritelty yksittäisenä tapahtumana, joka saa ihmisen lopettamaan rikosten teon. Tämänhetkisen käsityksen mukaan yleisemmin kuitenkin desistanssilla tarkoitetaan prosessia, jossa henkilö lopettaa rikosten tekemisen ja pidättäytyy rikoksista myös jatkossa (Kemppainen 2014, 160). Hearn (2010, 4) viittaa Laubin ja Sampsonin tekemään erotukseen terminaation ja desistanssin välillä, määritellen desistanssin prosessiksi, joka aiheuttaa ja tukee terminaatiota eli rikosten lopettamista. Tietoinen muutos itsessä ja desistanssi eivät ole yksittäinen hetki tai tapahtuma, vaan ne muodostavat ajan myötä tapahtuvan prosessin, kuvaavat Paternoster ja Bushway (2009) artikkelissaan. Koska desistanssi on luonnostaan yksilöllinen ja subjektiivinen prosessi, tulee identiteetti- ja monimuotoisuuskysymykset ottaa huomioon mm. sosiaalisen kuntoutuksen saralla (McNeill, ym. 2012, 8).

Kuten prosesseihin yleensäkin, desistanssiprosessiin kuuluu myös aaltomaista liikettä ja retkahduksia. Kuntoutuminen ei ole suora tie. Kuten Kuusela (2015, 22) huomauttaa viitaten Healyyn ja Granfeltiin tärkeää onkin huomata tämä desistanssiin olennaisesti liittyvä piirre: desistanssi on jatkuvassa liikkeessä oleva prosessi, johon sisältyy niin päätöksiä kuin päätösten perumisia, yrityksiä, ambivalenssia ja retkahduksia. Desistanssi on siis monitahoinen prosessi, johon vaikuttavia tekijöitä on useita. Se, miten eri tekijät ja niiden vaikutus korostuu kunkin henkilön desistanssiprosessissa, riippuu myös henkilön yksilöllisistä ominaisuuksista ja elämäntilanteesta yleensä.

3.2 Muutosprosessin vaihemalli

Amerikkalaisten tutkijoiden James Prochaskan ja Carlo DiClementen 1980-luvulla kehittämä transteoreettinen muutosprosessin vaihemalli (Kuva 1.) kehitettiin kuvaamaan muutosprosessin eri vaiheita itsehallinnan lisäämisessä ja addiktiivisen käyttäytymisen lopettamisessa. Tämä on hyvä pohja ylipäätään muutosprosessin tarkastelulle. Malli kuvaa muutoksen vaiheita, ei niinkään lineaarisena janana, vaan jatkuvasti elävänä kehänä, ns. pyöröovimallina. Henkilö voi kulkea muutosprosessinsa aikana useita kertoja saman vaiheen läpi, jumittua tiettyyn vaiheeseen tai esimerkiksi ailahtella eri vaiheiden

välillä. Se ei tarkoita, että muutosta ei tapahtuisi: takapakki ei tarkoita sitä, ettei olisi lainkaan päässyt eteenpäin. Muutosprosessin eri vaiheissa on hyödyllistä käyttää eri tekniikoita muutoksen tukemiseksi. Tämä vaihemalli auttaa ymmärtämään myös valmistautumisen merkityksen, eikä muutosta ja toimintaa automaattisesti nähdä synonyymeina: muutos voi olla jo käynnissä ihmisen mielessä, ennen kuin se näkyy toiminnassa. Mallista löytyy joitakin eri tulkintoja ja kuvantamisia, joissa käytetään hieman toisistaan poikkeavia termejä, kuitenkin mallin pohjan säilyessä samana.

Kuva 1. Muutosprosessin vaihemalli. (Päihdelinkki)

Yllä yksi esimerkki kuvannetusta muutosprosessin vaihemallista. Vaikka tässä esimerkissä kuvataan transteoreettisen muutoksen vaihemallin eri vaihteita suunnattuna alkoholiongelmaiselle, pätee mallin vaiheet myös mm. desistanssiprosessiin ja huumausaineista irrottautumiseen. Nämä eri vaiheet ovat:

- ✓ *Esipohdintavaihe*, jossa ihminen ei vielä tiedosta omaa ongelmaansa. Tässä vaiheessa henkilön ympärillä olevat ihmiset usein ovat jo tiedostaneet ongelman.
- ✓ *Pohdintavaiheessa* ihminen pohtii eri vaihtoehtoja ja niiden etuja ja haittoja.
- ✓ *Valmistautumisvaiheessa* ihminen aikoo ryhtyä muutokseen, mutta on vielä epävarma keinoista.
- ✓ *Toimintavaihe*, jossa ihminen aktiivisesti tekee muutosta ja on sitoutunut tavoitteeseen. Tässä vaiheessa henkilö muokkaa käyttäytymistään ja hänen uskomuksensa sekä toimintansa muuttuvat.
- ✓ *Ylläpitovaiheessa* ihminen on sitoutunut muutoksen ylläpitämiseen. Omien asenteiden ja uskomusten muokkaaminen jatkuu.
- ✓ *Vakiintumisen vaiheessa* ihminen irtautuu ei-toivotusta käyttäytymisestä.
- ✓ *Retkahdukset* voivat kuulua ja usein kuuluvatkin muutosprosessiin. Kyse voi olla kertaluontoisesta lipsahduksesta tai pidempiaikaisesta paluusta ei-toivotun käytöksen pariin. Jälkimmäisen kohdalla kyse on paluusta esipohdinta- tai pohdintavaiheeseen.

Muutosprosessi ei ole lyhyt tai nopea, ja vaikkakin muutosprosessi saa alkunsa päätöksestä, ei yksi päätös vielä ole sama kuin itse muutos. Muutos on pitkälinen prosessi, jonka luonteeseen kuuluu myös kivikot ja karikot, jotka saattavat ajaa jo hyvin alkaneen muutoksen taas sivuraiteille. Näistä retkahduksista ja takapakeista on aina kuitenkin mahdollista jälleen siirtyä muutoksessa eteenpäin. Muutokseen pyrkivän henkilön itsetuottamus saattaa saada kolhuja retkahdusten ja takapakkien yhteydessä, ja tällöin myös ulkopuolinen tuki ja kannustus ovat erityisen merkityksellisiä. Jos henkilö hakee ammattiapua, ammattilaisen on tärkeää tunnistaa missä muutosprosessin vaiheessa henkilö on ja tukea häntä siihen vaiheeseen sopivalla tavalla. Muutosta ei voi kiirehtiä, vaan jokaisen on edettävä omaan tahtiinsa. (Salo & Sjölund 2014, 33)

3.3 Primaari ja sekundaari desistanssi

Muutosprosessin vaihemallia voidaan soveltaa myös desistanssiprosessia tarkastellessa. Myös rikoksista irtautumiseen voi liittyä eri vaiheita ja niiden välillä ailahtelua. Desistanssiprosessi voidaan jakaa kahteen vaiheeseen, primaariin ja sekundaariin desistanssiin. Primaarin desistanssin voidaan nähdä liittyvän muutosprosessin vaihemallin esipohdinta-, pohdinta-, valmistautumis- ja toimintavaiheisiin, kun taas sekundaari desistanssi tapahtuu ylläpito- ja vakiintumisvaiheissa. King (2010, 72) viittaa useisiin lähteisiin määritellessään primaarin desistanssin tauoksi tai hetkelliseksi pidättäytymiseksi rikoksista, kun taas sekundaari desistanssi ymmärretään tilaksi, jossa henkilö on omaksumut uuden rikoksettoman roolin tai identiteetin. Salo ja Sjölund (2014, 21) puolestaan viittaavat Healyn määritelmään primaarista desistanssista päätöksenä ja sekundaarista desistanssista ylläpitovaiheena.

King (2010, 72) esittää Marunaan, Immarigeoniin ja LeBeliin viitaten, että koska ns. tyyniä vaiheita esiintyy rikollisessa käyttäytymisessä jaksoittain, primaariin desistanssiin ei liity suurta teoreettista mielenkiintoa, vaan tutkimuksen tulisi keskittyä sekundaariin desistanssiin ja sen prosessin tutkimiseen, minkä avulla henkilö kykeni tulemaan rikoksettomaksi. King (2010, 73) itse kuitenkin esittää eriävän näkemyksen tuoden ilmi sen, että primaaria desistanssia ei tulisi tarkastella ainoastaan normaalina aaltoliikkeenä rikollisessa käyttäytymisessä, vaan myös olennaisena osana desistanssiprosessia. King viittaa Marunaan, jonka mukaan sekundaarin desistanssin tutkimus vastaa lähinnä kysymykseen *kuinka* rikostaustaiset pidättäytyvät rikoksista ja tämän kysymyksen tutkiminen olisi Marunan mukaan olennaisempaa, kuin taas primaarin desistanssin tutkimus, joka vastaa kysymykseen *miksi* rikostaustaiset päättävät irtautua rikoksista. Kingin mukaan kuitenkin molemmilla kysymyksillä ja niiden vastauksilla on arvonsa, ja myös *miksi*-kysymykseen vastauksien löytäminen tuottaa hedelmällistä tietoa ja lisää osaltaan ymmärrystä siitä, kuinka rikostaustaiset pystyvät pidättäytymään rikoksista pidemmällä aikavälillä. Edelleen Kingin mukaan on hyödyllistä nähdä primaari desistanssi osana desistanssiprosessia, siirtymävaiheena rikollisesta käyttäytymisestä kohti pysyvää rikoksista pidättäytymistä eli sekundaaria desistanssia.

3.4 Desistanssi identiteetin muutoksena sekä sosiaalinen tuki

Identiteetin muutoksen merkitys desistanssiprosessissa on myös tunnustettu. McNeil, ym. (2012, 6) viittaavat Marunaan, jonka mukaan jotta henkilö voi irrottautua rikoksisista, tulee hänen kyetä muodostamaan itselleen yhtenäinen yhteiskuntamyönteinen identiteetti. Marunan mukaan henkilöillä, jotka onnistuvat desistanssissa, on tunne pystyvyydestä ja elämänhallinnasta sekä selkeä tunne siitä, että heidän elämällään on tarkoitus. He myös löytävät merkityksen menneisyydelleen usein muiden auttamisen muodossa.

Sen lisäksi, että henkilöllä on kuva siitä, kuka ja mitä hän on tässä hetkessä, hänellä on myös tulevaisuuden minäkuva, käsitys ”tulevasta itsestään.” Tämä tulevaisuuteen orientoitunut minäkuva voidaan määritellä myönteisesti (millaiseksi henkilö haluaa tulla) tai kielteisesti (millaiseksi henkilö pelkää tulevansa). Molemmat tulevaisuuden minä kuvat ovat mahdollisia ja ne koostuvat toisaalta tavoitteista ja pyrkimyksistä sekä toisaalta huolista ja peloista. Tulevaisuuden minäkuva on sidoksissa nykyiseen minäkäsitykseen sekä menneisiin kokemuksiin. (Paternoster & Bushway 2009)

King (2010, 72) viittaa Vaughaniin todetessaan, että henkilön kokiessa desistanssiprosessiin liittyvän identiteetin muutoksen rikollisesta rikoksettomaksi, hän alkaa suhtautua rikolliseen toimintaan jonain, mikä ei ole yhteensopivaa hänen uuden identiteettinsä kanssa, samalla etäännyttäen itseään vanhasta identiteetistään. Tämä itsensä etäännyttäminen rikollisuudesta ja uuden minäkuvan luominen voimistuu asteittain ihmisen siirtäessä primaarista desistanssista kohti sekundaaria desistanssia ja pysyvää muutosta.

Artikkelissaan desistanssin ulottuvuudesta identiteetin muutoksen teoriana Paternoster ja Bushway (2009) kuvaavat desistanssia tietoisena päätöksenä, jossa henkilö on saanut tarpeekseen rikollisuudesta ja rikollisena olosta ja kaipaa muutosta siihen, kuka hän on ja mitä hän tekee. Näin ollen desistanssi on seurausta identiteetin muutoksesta ja tahdosta suunnata elämässä kohti jotain myönteistä. Tämä muutos on asteittainen ja hidas. Edelleen Paternoster ja Bushway toteavat artikkelissaan, että desistanssiin liittyy tärkeitä muutoksia henkilön identiteetissä, arvoissa ja valinnoissa.

Desistanssi on siis myös hyvin henkilökohtainen kokemus. Ulkopuolisen on esimerkiksi tietyllä tapaa hankalaa määritellä, koska desistanssista on tullut pysyvää, koska kyse on pitkälti myös henkilön omasta kokemuksesta ja siitä, kuinka hän näkee itsensä.

Vaikka desistanssi on prosessi, joka pitkälti tapahtuu ihmisessä itsessään, on sosiaalisen tuen merkitys huomattava. Salo ja Sjölund (2014, 21) viittaavat Healyn tutkimukseen todetessaan, että sosiaalisten sidosten merkitys korostuu henkilön siirtyessä desistanssin primaarivaiheesta sekundaarivaiheeseen. Healyn mukaan rikostaustaiset ihmiset alkoivat itsekkin luottaa ihmisiin ja uskalsivat avautua sekä sitoutua sen myötä, kun itse kokivat saavuttaneensa lähipiirinsä luottamuksen. Tähän liittyy myös kokemus siitä, että kykenee sosiaaliseen vuorovaikutukseen rikoksettomien ihmisten kanssa. Salo ja Sjölund (2014, 25) viittaavat myös Sarpavaaraan, jonka tutkimuksen mukaan ystävyyssuhteet näyttävät merkittävässä roolissa henkilön muutosmotivaation kannalta.

Yhtä lailla kuin desistanssissa on kyse henkilökohtaisesta prosessista, on kyse myös sosiaalisesta prosessista, joka vaatii laajan kentän yhteistyötä. Vankilassa toteutettu tuki henkilön desistanssille ei riitä kantamaan prosessia läpi ilman laajempaa sosiaalista ja poliittista sitoutumista vankilataustaisen integraatioon niin kunnallisella kuin valtionkin tasolla. Tuen tulee olla kokonaisvaltaista. Psykososiaalinen kuntoutus voi auttaa rikoksista irti pyrkivää jonkun matkaa eteenpäin, mutta jos tiellä on esteitä, esimerkiksi rikosrekisterin aiheuttamia käytännön esteitä tai stigmatisoitumisen luomia esteitä, ja jos yhteisö kieltäytyy uskomasta ihmisen muutokseen, desistanssiprosessi voi nopeastikin ajautua raiteiltaan. Perimmiltään pysyvää desistanssia kohti päästään korjattujen suhteiden kautta, oli kyse sitten suhteista perheeseen ja läheisiin, yhteisöihin tai yhteiskuntaan. (McNeill, ym. 2012, 10)

3.5 Päihderiippuvuus

Päihderiippuvuudella tarkoitetaan tilaa, jossa ihminen ei hallitse päihteiden käyttöään, vaan ihmisen elämää hallitsee päihteiden käyttö. Päihderiippuvuus tarkoittaa päihdehankuisen käyttäytymisen voimistumista ja sen muuttumista pakonomaiseksi toiminnaksi sekä käytön hallintakyvyn heikkenemistä (Suomi ja huumeet tietopaketti 2001, 41).

Ulmanen (2005, 19) viittaa Koski-Jännekseen kuvaillessaan riippuvuuden muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä, joita ovat sosialisatiokokemukset, vertaisryhmän paine, päihdyttävän aineen saatavuus, perinnölliset tekijät ja päihteestä saatava tyydytyksen kokemus. Päihderiippuvuus ei ole yksiulotteinen, vaan se koostuu useista osa-alueista, jotka voidaan karkeasti jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen riippuvuuteen. Näistä sosiaalinen riippuvuus ilmaantuu usein ensimmäisenä ja toimii riskitekijänä fyysisen ja psyykkisen riippuvuuden kehittymiselle. Sosiaalinen riippuvuus syntyy tarpeesta kuulua johonkin ja erityisesti nuorilla sosiaalinen riippuvuus on useimmiten suurempi ongelma kuin muut riippuvuuden muodot (Ulmanen 2005, 19). Psyykkinen riippuvuus lyhyesti kuvattuna tarkoittaa päihteen käytön pohjalta kehittyvää psykologista prosessia, joka ilmenee kokemuksena siitä, että elämä ilman päihkeitä ei tunnu mahdolliselta. Fyysinen riippuvuus yksinkertaistettuna taas tarkoittaa sellaisia päihteen vaikutuksesta syntyneitä hermostollisia muutoksia, jotka vahvistavat tarvetta käyttää päihdettä aina uudestaan. (Suomi ja huumeet tietopaketti 2001, 41) Fyysiseen riippuvuuteen liittyy myös toleranssin kasvu, jolloin henkilö tarvitsee aina vain suurempia annoksia käyttämäänsä päihdettä joko saavuttaakseen tavoitellun mielihyvän tunteen tai torjuakseen vieroitusoireet. Vieroitusoireet voivat olla niin voimakkaita, että niiden pelko voi ajaa ihmisen pakonomaiseen päihteenkäyttöön. Fyysinen päihderiippuvuus riippuu siis käytetystä aineesta ja elimistön sopeutumisesta siihen, ei ihmisestä (Ulmanen 2005, 18).

Päihderiippuvuuden vaikutus henkilön elämässä voi olla hyvin voimakas. Päihderiippuvaisen toimintaa ohjaa tarve mahdollistaa oma päihteen käyttö. Tavoitellun päihtymyksen saavuttamiseksi tai vieroitusoireiden välttämiseksi huumeiden käyttäjät ovat valmiit toimimaan toisten oikeuksia ja omia arvojaan vastaan (Kekki 2012, 47). Päihteen käyttöä myös jatketaan riippumatta siitä, kuinka paljon se vaatii. Rungas ja pitkäkestoinen päihteen ongelmakäyttö vaatii paljon rahaa, aikaa ja energiaa. Päihdeongelma usein vie ihmisen ongelmakierteeseen, johon voi kuulua mm. taloudellisia vaikeuksia ja velkaantumista, luottotietojen menetystä, asunnottomuutta ja yleistä huono-osaisuutta. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2007, 57) Päihderiippuvuus myös aiheuttaa sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun tarvetta (Ahtiala, ym. 1998, 133). Myös rikollinen käyttäytyminen linkittyy monella päihderiippuvuuteen.

Päihteen käytön moninaiset ongelmalliset seuraukset eivät kuitenkaan useinkaan riitä pysäyttämään päihteen käyttöä, mikä todistaa päihderiippuvuuden voimakasta otetta ihmisen elämästä. Päihderiippuvuuteen liittyy tietty ristiriitaisuus, sillä siihen kuuluu

sekä hyvinvointitunteita että vakavia haittavaikutuksia. Päihderiippuvaiset voidaankin jakaa myös myötätahtoisiin ja vastentahtoisiin riippuvaisiin. Myötätahtoinen päihderiippuvainen nimenomaan tahtoo toimia riippuvuutensa mukaisesti, kun taas vastentahtoinen päihderiippuvainen ei tahdo toimia riippuvuutensa mukaisesti, mutta eri syistä tekee silti niin. (Holmberg 2010, 39) Päihderiippuvuus voi myös synnyttää häpeää ja syyllisyyden tunteita, mikä voi johtaa mm. ongelman vähättelyyn tai peittelyyn.

3.6 Vertaistuki ja kokemusasiantuntijuus

Vertaistuen voi määritellä yhteisölliseksi ja omaehtoiseksi tueksi sellaisten ihmisten kesken, joita yhdistää samankaltainen elämäntilanne. Erityisesti silloin, kun ihminen kokee leimautumista ja yksinäisyyttä, toisten saman kokeneiden ihmisten tuella on erityinen merkitys. (MTKL) Aina ihmiset eivät koe saavansa riittävää apua ja tukea ystäviltä tai ammattilaisilta, koska näiltä puuttuu omakohtainen kokemus (Nylund 1999, 116). Tällöin vertaistuki tarjoaa kaivatun tukimuotovaihtoehdon. Vertaisuus pohjautuu omakohtaiseen kokemukseen ja siitä ammennettuun tietoon ja osaamiseen sekä vastavuoroisuuteen (Niskala & Savilahti). Vertaistuen olennainen osa on esimerkin voima. Vertaiset tarjoavat samaistumiskohteita niin kuntoutumisprosessin kielteisissä kuin myönteisissä puolissa. (Häkkinen 2013, 21) Vertaisuus on myös kokemusasiantuntijuiden peruste (MTKL). Vertaistuki- ja oma-apuryhmien kautta ryhmän jäsenillä on mahdollisuus vahvistaa omaa kokemusasiantuntijuuttaan (Nylund 1999, 127).

Kokemusasiantuntijuus muodostuu omakohtaisista kokemuksista. Nykyään kokemusasiantuntijoita myös koulutetaan ja he toimivat mm. vertaisneuvojina, palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä vertaisryhmien vetäjinä (KoKoa ry). Kokemusasiantuntijuus käsitteenä on mielestäni myös ymmärrettävissä laajemmin. Kokemusasiantuntijakoulutuksen läpikäyneeksi henkilöksi, mutta kokemusasiantuntijuudella voidaan tarkoittaa myös kolmannella sektorilla, yhdistyksissä, järjestöissä ja vertaisryhmissä tapahtuvaa vertaistoimintaa. Kokemusasiantuntijakoulutuksen käynyt henkilö saa toiminnastaan kokemusasiantuntijana palkkaa tai palkkioita, kun taas vertaistuessa toimiva henkilö on perinteisesti toiminut vapaaehtoisuusperiaatteen pohjalta (Kostiainen, Ahonen, Verho, Rissanen & Rotko 2014, 6). Kokemusasiantuntijatoiminnassa on pyrkimys

yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, jossa omat raskaat elämäkokemukset hyödynnetään ja kokemustietoa tuodaan esille ja mukaan palvelujärjestelmän kehittämiseen (Hankkila 2012, 11).

Kokemustieto on omakohtaisen kokemuksen kautta syntynyttä tietoa. Kokemustiedosta voi olla hyötyä niin muille samankaltaisessa tilanteessa oleville kuin esim. alan ammattilaisille ja muille kanssaihmisille. (MTKL) Kokemusasiantuntijuus perustuu periaatteessa samoihin asioihin kuin muukin asiantuntijuus: asiantuntijuus on taitoa, joka kehittyy kokemuksen ja sisäistyneen tiedon myötä (Niskala & Savilahti). Kokemusasiantuntijoita käytetään mm. terveyden- ja sairaanhoidossa sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutustyön parissa. Myös rikosseuraamusalalla kokemusasiantuntijoilla on paljon annettavaa. Kokemusasiantuntijuus sisältää monia ulottuvuuksia, mm. henkilökohtaisen voimaantumisen ja myönteiset vaikutukset asenteisiin (Kostiainen, ym. 2014, 6).

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Aiheen valinta

Vuonna 2014 Suomessa tehtiin kaikkiaan 417 898 rikosta. Tämä luku ei sisällä liikenneturvallisuuden vaarantamisia eikä liikennesrikkomuksia. Edellisen kerran luku jäi alle 420 000 vuonna 2006. (Tilastokeskus) Vankeja Suomessa on jatkuvasti n.3000. Päivittäinen keskivankiluku vuonna 2014 oli 3097. Vuonna 2014 vankilasta vapautui 5700 vankia. (Rikosseuraamuslaitos: vangit) Mitä näille vapautuneille tapahtuu? Rikollisuus muodostuu usein osaksi elämää ja omaa identiteettiä, syntyy rikoskierre. Kolmatta - seitsemättä kertaa vankilassa olevien osuus on 35 prosenttia ja vähintään kahdeksatta kertaa vankilassa on vangeista n. viidennes (Rikosseuraamuslaitos: rangaistukset). Kiinnostuin pohtimaan, kuinka ihmisen sitten on mahdollista irtautua rikoskierteestä.

Tutkittavan aiheen valinta voidaan nähdä prosessina, johon liittyy useita harkinta ja päättelyvaiheita. Aihepiirin valinnan jälkeen valitaan alustava aihe; pohditaan onko aihe muunneltavissa; onko tutkimus toteutettavissa; onko tutkimus riittävän merkitsevä sekä voiko tutkimus tuoda uutta tietoa. Jos vastaus jokaiseen kohtaan on myöntävä, voidaan ajatella tutkimusaiheen olevan hyväksyttävä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 67-68) Tutustuessani aiheeseen huomasin, että tätä aihetta on Suomessa tutkittu verrattain vähän. Jonkin verran pohjamateriaalia kuitenkin löytyi – löysin siis teoreettisen pohjan työlleni, mutta pääsin kuitenkin tutkimaan melko tuoretta aihetta. Koin, että desistanssin tutkimiselle on tarvetta. Tahdoin myös antaa äänen heille, joita ei aina tahdota kuunnella. Siksi lähdin tutkimaan desistanssiprozessia nimenomaan kokemusasiantuntijuuden pohjalta.

4.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitkä seikat rikostaustaiset kokevat olennaisiksi desistanssin onnistumisessa?

2. Mitkä seikat rikostaustaiset kokevat suurimmiksi esteiksi desistanssiprosessin onnistumisen kannalta?

Alakysymykseni on:

Kokevatko haastateltavat onnistuneensa sekundaarissa desistanssissa ja kuuluuko tämä rikoksista irtautumisen pysyvyys jollain tapaa haastateltavien puheessa?

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni on mitkä seikat rikoksista irtautuvat ja jo irtautuneet kokevat olennaisiksi onnistuneen desistanssin kannalta? Millaisiksi rikostaustaiset kokevat ne perustekijät, joiden tulee olla kunnossa, jotta rikoksista irtautuminen ylipäänsä on mahdollista? Millaisia ajatuksia rikostaustaisilla on desistanssin perusedellytyksistä? Pohdin sitä, millaisia tukimuotoja rikoksista irtautuvat kaipaavat. Millaisen tuen desistanssissa onnistuneet ovat kokeneet hyödyllisimmäksi onnistumisen kannalta?

Toisena nousee esiin pohdinta siitä, millaisia esteitä desistanssiin pyrkivän tiellä on. Mitkä asiat ja tilanteet rikostaustaiset kokevat hankalimmiksi ylittää onnistuneesti? Mikään muutosprosessi ei ole suoraa sileää tietä, vaan matkan varrelle kertyy erilaisia kompastuskiviä, haasteita ja esteitä. Millaisia esteitä desistanssiprosessin tiellä kulkeva joutuu kohtaamaan ja onnistuakseen myös ylittämään?

Alakysymykseni liittyy nimenomaan rikoksista irtautumisen pysyvyyteen eli sekundaariin desistanssiin. Tässä opinnäytetyössä tutkin rikostaustaisten kokemuksia siitä, millaiset asiat edesauttavat ja tukevat desistanssiprosessia. Näen, että tähän prosessiin kuuluu niin primaari- kuin sekundaarivaihe. Mielenkiintoni kohteena ovat niin tekijät, jotka sysäävät desistanssiprosessin liikkeelle kuin prosessia liikkeellä pitävät voimatkin. Kuitenkin, koska sekundaarilla desistanssilla, eli rikoksista irtautumisen pysyvyydellä, on suuri merkitys ihmisen tulevaisuuden kannalta, minulla on myös erityinen kiinnostus sekundaarin desistanssin ilmenemiseen. Haastattelutilanteessa sekä litteroiduista haastatteluista nostan esiin haastateltujen henkilöiden oman kokemuksen desistanssiprosessinsa tilasta. Suoran vastauksen lisäksi pyrin muusta puheesta havainnoimaan sitä, kuuluiko haastateltavien puheesta viitteitä sekundaarista desistanssista vai oliko puheessa vielä epärointiä tai epävarmuutta omaan desistanssiprosessiin liittyen.

Tässä opinnäytetyössä pyritään antamaan selkeä ja ymmärrettävä kuva siitä, mitä desistanssiprosessilla yleisesti ymmärretään, sekä siitä, mitkä tekijät desistanssiin vaikuttavat niin teoreettisen tiedon kuin tutkimuksellisesti kerätyn kokemuksellisen tiedon pohjalta. Halusin tutkimuksellani selvittää rikostaustaisten ihmisten kokemuksia siitä, kuinka he ovat kokeneet desistanssiprosessin ja mitä desistanssiin liittyviä tekijöitä he oman kokemuksensa pohjalta nostavat esiin.

Minulle oli myös tärkeää tuoda esiin rikostaustaisten ääni ja todella kuunnella heitä, joiden ääni ei aina tunnu kantavan riittävän pitkälle. Opinnäytetyön tavoitteena onkin antaa rikostaustaisille ihmisille itselleen mahdollisuus kertoa, kuinka he ovat kokeneet rikoksista irtautumisen.

4.3 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni menetelmällinen lähtökohta on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on tavallinen elämä, joka on moninainen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aihetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, ym. 2009, 161) Laadullisessa tutkimuksessa on pohjimmiltaan kyse kaksisuuntaisesta mahdollisuudesta ymmärtää toista: toisaalta kyse on siitä, miten tutkijan on mahdollista ymmärtää haastateltavaa ja toisaalta siitä, miten joku toinen ihminen ymmärtää tutkijan laatiman tutkimuksen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68-69). Näkemykseni mukaan siis oma ymmärrykseni tutkimastani aiheesta on oleellinen, jotta pystyn tuottamaan ymmärrettävää materiaalia tutkimastani aiheesta. Viimekädessä tutkimusraporttini tulkinta on sitä tulkitsevan ihmisen käsissä, mutta minulla on vastuu tuoda mahdollisimman selkeästi esille havaintoni, analyysini sekä teoreettinen viitekehys, jotta kokonaisuus olisi ymmärrettävä.

Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan prosessinomainen. Tätä prosessia voidaan luonnehtia myös eräänlaiseksi oppimistapahtumaksi, jossa aineistoon liittyvien tulkintojen ja näkökulmien voidaan katsoa kehittyvän vähitellen tutkijan tietoisuudessa. Prosessimaisuudesta kertoo myös se, että tutkimuksen etenemisen eri vaiheet ja ratkaisut voivat elää ja muotoutua tutkimuksen edetessä. Olennaista on, että tutkija tiedostaa oman tietoisuutensa kehittymisen tutkimuksen kuluessa. (Kiviniemi 2010, 70) Kvalitatiivista

tutkimusta tekevän on siis kyettävä pysymään avoimena muutoksille sekä tiedostamaan omat ajatuskulkunsa ja niiden kehittymisen matkan varrella.

4.3.1 Teemahaastattelu

Tiedonkeruumenetelmänä päätin käyttää yksilöteemahaastattelua. Teemahaastattelussa on kyse keskustelunomaisesta haastattelusta, jossa ei ole käytetty perinteistä kysymysvastaus -asetelmaa. Teemahaastattelu on eräänlainen vuorovaikutuksellinen keskustelu, joka kuitenkin tapahtuu tutkijan aloitteesta. (Eskola & Vastamäki 2007, 25) Teemahaastattelussa haastattelijä määrittelee haastattelun aihepiirit eli teemat ennalta niitä tarkoin harkiten. Tarkkoja kysymyksiä tai kysymysten järjestystä ei kuitenkaan ole ennalta määrätty. (Hirsjärvi, ym. 2009, 208) Näin haastateltavan omille kokemuksille ja ajatuksille jää enemmän tilaa. Kaikki teema-alueet käydään jokaisessa haastattelussa läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys vaihtelee (Eskola, ym. 2007, 28). Siihen, kuinka laajasti kustakin aihealueesta keskustellaan, vaikuttaa niin haastattelijä kuin haastateltava. Kyse on vuorovaikutuksesta. Tutkimushaastattelussa haastateltava on aktiivinen ja merkityksiä luova osapuoli (Hirsjärvi, ym. 2009, 205). Haastattelijan rooli siis yksinkertaistettuna on toisaalta ohjata keskustelun suuntia, toisaalta taas kuunnella mitä haastateltava tahtoo tuoda esiin.

Omassa tutkimuksessani lähtöasetelmana oli myös kokemusasiantuntijuus. Pohdin teemat tarkkaan ennalta ja lähetin teemoja avaavia kysymyksiä haastateltaville etukäteen. Valitsin tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, koska tahdoin henkilökohtaisen kontaktin tutkimukseeni osallistuviin, sekä antaa haastateltavalle tilaa kertoa nimenomaan omiin kokemuksiinsa peilaten juuri niistä asioista, jotka hän koki kussakin aihepiirissä olennaiseksi. Haastattelun etuja on mielestäni myös se, että haastattelutilanteessa on mahdollista tehdä lisäkysymyksiä ja pyytää tarkennuksia, mikä helpottaa aineiston purkamista ja analyysia. Tahdoin sekä antaa kuulluksi tulemisen kokemuksen että varmentaa, että itse ymmärrän mahdollisimman oikein sen, mitä haastateltava tahtoo sanoa. Näistä syistä teemahaastattelu tuntui tarkoituksiini sopivimmalta tiedonkeruumenetelmältä.

Opinnäytetyöni tutkimuksen haastattelujen teemat olivat taustatiedot, rikollisuudesta irtautuminen ja sitä edistävät tekijät, rikollisuudesta irtautumista haittaavat tekijät, vertaistuki ja desistanssin sekundaarisuuden ilmeneminen.

4.3.2 Kokemuksen tutkiminen ja subjektiivisuus

Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkitaan kokemuksia. Kokemus käsitetään tässä laajasti ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa eli siihen maailmaan, jossa hän elää. Fenomenologisuuteen perustuva tutkimus vaatii tutkijalta jatkuvaa, tutkimuksen eri vaiheissa elävää perusteiden pohtimista. Tällaisessa tutkimuksen tekemisessä keskeistä on ihmiskäsitys ja tiedonkäsitys, joiden kautta keskitytään sellaisiin asioihin, kuten kokemus, merkitys, ymmärtäminen ja tulkinta. (Laine 2010, 28) Haastattelussa pysähdyin kuuntelemaan toisten ihmisten kokemuksia. Myöhemmin kävin haastatteluaineistoa tarkkaan läpi ja peilasin sitä teoreettiseen viitekehykseen, mutta myös omiin käsityksiini ja kokemuksiini. Oman sekä tietopohjaisen että esimerkiksi arvopohjaisen ymmärryksen kautta tulkitsin toisten ihmisten kokemuksia ja etsin niille merkityksiä. Tällainen tutkimus lienee aina jossain määrin tulkintaa, mutta toisaalta kaikkea tietoa voidaan tulkita.

Subjektiivisuudella tarkoitetaan henkilökohtaista, yksilöllistä, ei-yleispätevää, sellaista joka perustuu yksilölliseen näkemykseen (Suomisanakirja). Tutkimus, joka pohjautuu kokemusasiantuntijuuteen, ei siis voi olla täysin objektiivinen, koska se perustuu ihmisen omiin kokemuksiin ja niiden tuomaan tietoon. Joku voisi kyseenalaistaa tällaisen subjektiiviseen kokemukseen perustuvan tiedon aseman varsinaisena tietona. Voidaan kuitenkin puhua tiedosta, sillä tieto voi olla monisisältöistä ja tieto voi muodostua monia reittejä pitkin. Voidaankin sanoa, että tieto rakentuu aina ihmisen oman tajunnallisen rakennustyön tuloksena. (Perttula 2011, 128-129) Toisin sanoen tieto perustuu havainnointiin, aiheiden käsittelyyn ja kokemukseen.

Vaikkakaan kokemusasiantuntijuuteen perustuva tutkimus ei siis ehkä voi antaa täysin yleispäteviä vastauksia, voi se kuitenkin mm. vahvistaa jo olemassa olevaa tietoa, tuoda uutta näkökulmaa, lisätä ymmärrystä sekä myös tuoda arvokasta tietoa siitä, mikä käytännössä on todettu toimivaksi. Subjektiivisuus ei suinkaan siis aina vie tiedolta pohjaa.

Myös päihdekuntoutuksessa ja desistanssiprosessissa on kuitenkin aina kyse yksilöistä. Tässä mielessä subjektiivisuus korostuu, vaikkakin tiettyjä linjauksia voidaan vetää siitä, mikä kuntoutusprosessissa tuntuu toimivan.

4.3.3 Kohderyhmä ja aineistonkeruu

Kohderyhmäni koostuu KRIS Tampere ry:n asiakkaista. Pohdin kohderyhmän rajaamista ja haastateltavien profiilia pitkään. Aluksi ajattelin, että rajaan haastateltavien ryhmän mm. sen mukaan, kuinka kauan henkilö on ollut irti rikoksista. Tarkemmin asiaa pohdituani en päätenyt tekemään tällaista ajallista rajausta ollenkaan. Syy, miksi päädyin tällaiseen ratkaisuun, löytyy desistanssiprosessin luonteesta. Koska kyseessä on voimakkaasti ihmisen identiteettiin liittyvä muutosprosessi, koen, että ulkopuolisen on vaikea määrittellä, milloin ihminen on esimerkiksi jo sisällä desistanssiprosessissa tai jo desistanssissa pysyvästi onnistunut. Henkilö voi olla tekemättä rikoksia pitkäänkin, mutta palaa sitten jostain syystä rikollisen käyttäytymisen pariin. Ajattelen, että aikamääre ei kerro todellisuutta henkilön desistanssikokemuksesta. Tästä syystä esitin haastateltavia etsittäessä, että haastateltavan tulisi itse kokea, että hän on onnistunut desistanssissa tai että desistanssiprosessi on selkeästi käynnissä. En myöskään rajannut kohderyhmääni sukupuolen perusteella, koska en koe sen olevan merkityksellistä tutkimukseni kannalta. Haastateltavista kuitenkin valtaosa oli miehiä. Desistanssia on kansainvälisellä tutkimuskentällä tutkittu myös sukupuolen mukaan jaoteltuna tapahtumana (mm. Uggen & Kruttschnitt 1998; Giordano, Cernkovich & Rudolph 2002), mutta oman tutkimukseni kannalta en kokenut tämän olevan olennaista.

Yksi tärkeimpiä kohderyhmäkriteereitä oli, että henkilö itse on aidosti halukas osallistumaan tutkimukseen ja kokee omien kokemuksensa jakamisen mielekkääksi. Haastateltavat valikoituivatkin tutkimukseen pitkälti oman halukkuutensa mukaan sekä sen mukaan, millaiseksi he itse kokivat desistanssitilanteensa. Haastateltavien oma halukkuus osallistua tutkimukseen kertonee haastateltavien motivaatiosta jakaa omaa kokemustietoaan muille.

Ainoa ns. tiukka kriteeri tutkimukseni kohderyhmää valitessa oli se, että henkilöllä on oltava taustallaan vähintään yksi ehdoton vankeustuomio ja että henkilö on elänyt ri-

koskierteessä useamman vuoden. Tämä siksi, että uskon tällaisella henkilöllä olevan enemmän ja olennaisemmin tutkimusaiheeseeni desistanssiin liittyvää kokemustietoa, kuin henkilöllä, jolla on esimerkiksi vain satunnaisia kosketuksia rikolliseen maailmaan.

Haastateltaviksi valikoitui yksi nainen ja viisi miestä, joilla kaikilla on vuosien, jopa vuosikymmenien pituinen rikostausta. Otanta ei siis ole varsin laaja, vaan tutkimuksessa keskitytään pieneen määrään tapauksia, joihin perehdytään perusteellisesti. Aineiston tieteellinen kriteeri ei siis ole määrä, vaan laatu. Tällöin puhutaan ns. harkinnanvaraisesta otannasta tai harkinnanvaraisesta näytteestä. (Eskola & Suoranta 1999, 18)

4.3.4 Haastatteluiden kulku

Haastateltaville lähetin etukäteen kirjeen, jossa kerroin pääpiirteittäin mitä tutkin ja avasin teemoja kysymyksillä, joita haastateltavat saivat etukäteen pohtia (LIITE 1). Uskon tämän vähentäneen haastatteluun liittyvää mahdollista jännitystä sekä auttaneen haastattelutilannetta pysymään tutkimuksen teemoissa. Ennalta lähetetyt teemoja avaavat kysymykset testasin opiskelutovereillani. Muokkasin kysymyksiä saamani palautteen pohjalta. Tarkoituksena oli, että kysymykset nimenomaan pysyvät teemoja avaavina, eivätkä ole vastauksia johdattelevia. Tästä syystä sanamuotoja ja kysymysten sisältöjä muokattiin tätä tavoitetta paremmin vastaaviksi. Näitä teemoja avaavia kysymyksiä en laatinut kovin montaa. Ajattelin muutaman tarkoin harkitun kysymyksen avaavan teemaa riittävästi, mutta niin, että kokonaisuus pysyy selkeänä.

Aineistonkeruu tapahtui KRIS Tampere ry:n tiloissa temahaastatteluiden kautta. Haastatteluja varten oli järjestetty rauhallinen tila eikä ulkopuolisia häiriötekijöitä esiintynyt. Itse haastattelutilanteessa avaavat kysymykset olivat minulla esillä ja toimivat ns. haastattelun punaisena lankana. En kuitenkaan esittänyt kaikkia näistä avaavista kysymyksistä haastattelutilanteessa, sillä moneen kysymykseen vastaus tuli jo aiemman keskustelun lomassa haastateltavan kerronnassa. Tarkentavia kysymyksiä esitin runsaasti keskustelun lomassa.

Oman kokemukseni mukaan haastattelujen aikana ilmapiiri oli miellyttävä ja rento, ja keskustelut etenivät luontevasti. Tein joitakin muistiinpanoja haastattelujen aikana.

Haastattelut nauhoitettiin ja niistä syntyi yhteensä n. neljä tuntia nauhoitettua materiaalia, joka oli litteroituna 59 sivua. Haastateltavilla oli tieto siitä, että haastattelut nauhoitetaan ja että litteroinnin jälkeen nauhoitteet tuhoetaan. Kaiken puheen litteroin sanatar-kasti. Tämän lisäksi litteroin mm. tauot puheessa, huokaukset, naurun, ym. haastatelta-van viestinnässä olennaiseksi kokemani asiat.

4.4 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisen aineiston analyysin tarkoitus on tiivistää aineistoa kadottamatta sen sisäl-tämää informaatioarvoa – itse asiassa tarkoituksena on kasvattaa informaatioarvoa luo-malla hajanaisesta aineistosta mielekästä sekä selkeää (Eskola & Suoranta 1999, 138). Tavallisesti ajatellaan, että analyysin tekemisen aika on sitten, kun tutkimusaineisto on kerätty ja järjestetty, ja esimerkiksi strukturoiduissa lomakekyselyissä tämä onkin sovel-tuva ajatusmalli. Kuitenkin kvalitatiivisessa kenttätutkimuksessa analyysia tehdään pit-kin matkaa. Analyysitapa voi olla selittämiseen pyrkivä tai ymmärtämiseen pyrkivä, erityisesti jälkimmäisessä lähestymistavassa käytetään yleensä laadullista analyysia ja päätelmien tekoa. (Hirsjärvi, ym. 2009, 223-224) Tutkimuksessani käytin aineistoläh-töistä analyysia, jossa teoreettiset käsitteet luodaan aineiston mukaan. Tuomi ja Sarajär-vi viittaavat Milesiin ja Hubermaniin jakaessaan karkeasti aineistolähtöisen analyysin kolmeen vaiheeseen: 1) aineiston pelkistäminen, jossa aineistosta karsitaan epäolennai-nen pois; 2) aineiston ryhmittely, jossa aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käy-dään tarkoin läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia sekä 3) teoreettisten käsitteiden luominen, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä tämän aineiston pohjalta. Seurasin aineistoa ana-lysoidessani pitkälti Tuomen ja Sarajärven (2009, 109) aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Haastatteluaineiston litteroin sanasta sanaan. Seuraavaksi järjestelin materiaalia teemo-jeni mukaisesti. Koodasin aineiston eri väreillä teemoittain, koska tämä helpotti aineis-ton hahmottamista. Lopuksi listasin jokaisen haastateltavan vastaukset teemoittain tau-lukkoon. Sitaattien lopussa on H-kirjain sekä numero, jotka kuvaavat haastateltuja. Haastateltujen numerointi ei kuvaa kronologista järjestystä, vaan on sattumanvaraista. Tällä vahvistetaan anonymiteettiä. Koska opinnäytetyöni yksi lähtökohta on kokemus-

asiantuntijuus ja rikostaustaisten ihmisten kuunteleminen, suoria lainauksia haastateluista on tulososiossa runsaasti. Koen näin parhaiten antavani äänen haastattelemilleni ihmisille ja selkeimmin tuovani esille heidän oman äänensä ja näkemyksensä. Sitaatit on kirjoitettu sanasta sanaan, kuten haastateltava on asian ilmaissut. Jos olen esim. selkeyden vuoksi pätkinnyt sitaatin, olen merkinnyt välistä puuttuvat sanat kahdella tavuviivalla suluissa (--). Tauon puheessa olen merkinnyt kolmella pisteellä.

4.5 Eettisyys ja luotettavuus

Eettinen ajattelu tarkoittaa kykyä pohtia niin omien kuin yhteisönkin arvojen kautta sitä, mikä kulloinkin on oikein tai väärin. Tutkimusetiikan tunteminen on tärkeää ja se auttaa konkreettisten ratkaisuiden tekemisessä, mutta näistä ratkaisuista kantaa vastuun aina tutkija itse. (Kuula 2006, 21)

Opinnäytetyössä kenties olennaisimpia eettisyyden kannalta merkittäviä tekijöitä on anonymiteetti. Aineistoa tulee käsitellä niin, että haastateltavat eivät ole tunnistettavissa jälkikäteen. Anonymiteetin säilymisestä on etua myös tutkimuksen kannalta, sillä anonymiys lisää tutkijan vapautta. Tutkijan on helpompaa käsitellä arkaluontoisiakin asioita, kun tutkittavia suojaa anonymiteetti. Luottamus anonymiteetin säilymisestä rohkaisee ihmisiä puhumaan avoimesti, rehellisesti ja suoraan. (Mäkinen 2006, 114)

Anonymiteetti liittyykin olennaisesti luottamukseen. Haastateltavan tulee voida luottaa anonymiteetin säilymiseen ja tutkijan eettisyyteen, jotta hän pystyy kertomaan vapaasti omista kokemuksistaan ja aroistakin asioista. Tähän luottamuksellisuuteen ja tutkittavan anonymiteetin takaamiseen liittyy voimakkaasti esimerkiksi se, että tutkija selvittää tutkittavilleen mitä hän tutkii, miksi ja millä keinoin. Tutkittaville on myös selvennettävä kuinka tutkimusmateriaalia aiotaan käsitellä ja säilyttää, jotta tutkittavien yksityisyyden säilyminen taataan. (Mäkinen 2006, 116) Haastateltaville ennalta lähettämässäni saatekirjeessä kerroin kuka olen ja pääpiirteittäin mitä tutkin. Haastattelutilanteessa kysyin, onko haastateltavilla tutkimuksesta jotain kysyttävää ja annoin lisätietoja. Haastateltaville on selvitetty opinnäytetyön sisältö ja tarkoitus, ja jokainen haastateltava on osallistunut tutkimukseen omasta vapaasta tahdostaan tietoisina anonymiteetista ja tutkimus-

materiaalin käsittelystä ja säilytyksestä. Heillä on myös ollut koko ajan ymmärrys siitä, että tutkimuksesta voi niin halutessaan vetäytyä missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Eettisyyden ja luotettavuuden kannalta pohdin myös omaa rooliani tutkimuksen tekijänä. Tutkimusta tehdessäni pyrin jatkuvasti tiedostamaan ja erottelemaan omat ennakkokäsitykseni ja oletukseni. Tämä myös lisää tutkimuksen objektiivisuutta. Kuitenkaan tutkijakaan ei voi ns. irtautua itsestään täydellisesti. Tutkija ei voi sanoutua irti arvolähtökohdista, koska arvot väistämättä muovaavat sitä, miten pyrimme tutkimiamme asioita ja ilmiöitä ymmärtämään (Hirsjärvi, ym. 2009, 161).

Reliaabelius (tulosten toistettavuus ja ei-sattumanvaraisuus) ja validius (pätevyys) ovat kvalitatiivisissa tutkimuksissa saaneet erilaisia tulkintoja ja usein ne yhdistetäänkin enemmän kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen. Tutkimuksen tekijän näkökulmasta saattaa usein olla niin, että kaikki ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat niin yksilöllisiä, että perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät päde. Usein tällainen ajattelu on aivan aiheellistakin. (Hirsjärvi ym. 2009, 232) Laadullisessa tutkimuksessa kuitenkin voidaan käyttää muita luotettavuuden arvioinnin menetelmiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta lisää esimerkiksi tutkijan selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Myös tulosten tulkintaan pätee tarkkuuden vaatimus, sillä tulosten tulkinta vaatii tutkijalta kykyä punnita vastauksia, tarkastella niitä teoreettisista lähtökohdista ja perustella päätelmänsä. (Hirsjärvi ym. 2009, 232-233) Opinnäytetyötä tehdessäni pyrin takaamaan opinnäytetyöni luotettavuuden juuri tällä tarkkuudella ja tutkimusaineistoon tarkasti perehtymällä. Opinnäytetyöni otanta on suhteellisen pieni, minkä vuoksi laajoja yleistettävyyksiä siitä ei pysty vetämään. Lisäksi haastatteluaineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnaista. Tämä on otettava huomioon tuloksia tulkittaessa eikä yleistettävyyttä tule liioitella. (Hirsjärvi ym. 2009, 207) Opinnäytetyössäni tarkoitukseni on tuoda ilmi haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä desistanssiprosessista. Kuten aiemminkin olen todennut, uskon, että aineistoni antaa viitteitä siitä, mitkä tekijät ovat desistanssiprosessin onnistumisen kannalta tärkeitä. Kuitenkin katson, että tutkimukseni yksi tärkeimmistä ominaisuuksista on äänen antaminen rikostaustaisille ja haastateltujen kokemusten esiin tuominen.

5 TULOKSET

5.1 Taustatiedot

Haastatteluisissa keräsin haastateltavilta oman tutkimukseni kannalta merkitykselliset taustatiedot. Kuudesta haastatellusta henkilöstä viisi oli miehiä ja yksi nainen. Haastateltavien ikäjakauma oli 27-54 vuotta. Rikoskierteessä haastateltavat olivat eläneet vuosia: lyhyin rikostausta oli kestoaltaan n. 10 vuotta ja pisin 37 vuotta. Rikoskierrakoi-naan he olivat syyllistyneet mm. väkivalta-, omaisuus- ja törkeisiin huumausainerikoksiin. Ehdottomia tuomioita haastatelluilla oli suoritettuina useita: vähimmillään neljä ja enimmillään n. 20 ehdotonta vankeustuomiota. Lisäksi haastatelluista viidellä oli taustallaan muita tuomioita, kuten sakkorangaistuksia, yhdyskuntapalveluksia ja ehdollisia tuomioita. Viimeisestä vankilasta vapautumisesta haastatelluilla oli aikaa lyhimmillään kuukausia ja pisimmillään kymmenen vuotta. Vain muutamaa kuukautta ennen haastateluja vapautuneella henkilölläkin oli taustallaan aiempi desistanssijakso, joka oli kestänyt useamman vuoden.

Aina, kun puhutaan ihmisistä ja ihmisyyteen liittyvistä ilmiöistä, tulee ottaa huomioon jokaisen ihmisen ainutlaatuisuus. Desistanssiprosessi on voimakkaasti ihmisen persoonaan liittyvä muutosprosessi, jonka jokainen elää läpi omalla tavallaan. Ihmiset kokevat asioita eri tavoin ja toki se näkyy myös tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa hajontana.

Kuitenkin yhteneväisyyksiä löytyi myös paljon. Jo aiemmin nostin esille näkökulmia kokemuksen tutkimisesta ja subjektiivisuudesta sekä tulosten yleistettävyydestä. Vaikkakaan tämän tutkimuksen tuloksia ei voida laajalti yleistää otannan koon ja tutkimusaiheen kokemuksellisuuden ja henkilökohtaisuuden vuoksi, uskon, että tuloksista löytyy sellaista kokemukseen perustuvaa tietoa, josta on hyötyä desistanssiprosessia ja siihen liitettäviä tukitoimia tarkasteltaessa. Omassa tutkimuksessani nousi esiin asioita, joita on korostettu myös tämänhetkisessä yleisessä tiedossa koskien desistanssia.

Vaikka Suomen lainsäädännön mukaan huumausaineiden hallussapito ja käyttö ovat itsessään rikoksia, tässä luvussa rikoksilla tarkoitetaan muuta rikollista toimintaa, pois

lukien huumausaineiden hallussapito- ja käyttörikokset. Tämä siksi, että haastateltujen keskuudessa huumausaineiden käyttö nähdään enemmänkin rikollisen käyttäytymisen syynä ja taustatekijänä, kuin itsessään rikollisena käyttäytymisenä. Päihdeaddiktioista kärsineiden haastateltavien puheessa päihteiden käytön lopettaminen ja rikollisesta elämäntavasta luopuminen liittyivät niin voimakkaasti yhteen, että he puhuivat näistä rinnakkain. He puhuivat muutoksesta kokonaisuutena, johon kuuluu nämä kummatkin ulottuvuudet.

5.2 Muutosprosessin alku

Haastatteluissa kävi ilmi, että primaarissa desistanssissa ja desistanssin alkusysäyksessä olennaista on ihmisen oma valmius, tietynlainen kypsytminen. Muutoshalukkuus syntyy tietystä asioiden loppuun elämisestä. Tämä ilmaistiin monesti väsymisenä vanhaan elämään. Toisaalta tässä tuotiin esille ikä, toisaalta sinänsä iästä riippumaton henkinen kasvu.

Et mä oon ollu viiskytkolme ku mä oon lopettanu niin että mulla on jo kuitenkin ollu sitä ikää ja sitä käytännön näkemystä ja väsymystä siihen vanhaan mikä on ollu, et mä oon kaivannu sitä normaalia seesteistä elämää...et kai se meille kaikille tulee jossain vaiheessa, ikävä vaan, että monesti se ehtii mennä monella siihen, että elämä päättyy, että ei ehdi siihen asti. (H4)

Mä sanoin kaikille jo ennen kun se tuomio tuli alas, et sit ku se tulee, ni mä lähden ja mua ei sit enää näy, et mulle tää paska riittää (--) et oli vaan niinku tullu mitta täyteen sitä hommaa. (H2)

Vaikkakin oma motivaatio muutokseen ja riittävä tukiverkosto on erityisen tärkeää desistanssiprosessin onnistumisen kannalta, muutoksen voi otollisena hetkenä sysätä liikkeelle yksi ihminen, joko herättämällä henkilössä muutosajatuksen tai tukemalla henkilöllä itsellään jo olevaa muutoshalukkuutta.

Mut siä oli yks ihminen, jonka kans mä pystyin niinku oikeestaan ekaa kertaa jutteleen asioista. Se heitteli semmosia kiperiä kysymyksiä, jotka sai mut ajatteleen. (H1)

Ku mä olin yli keski-ikänen vanha äijän rähjäke, niin ei ne oikeen jaksu uskoo siihen, et vanha koira oppis uusii temppuja...mut siä oli onneks yks sosiaalityöntekijä, joka usko minuun ja sano et sä lähdet nyt hoitoon. (H6)

Tässä korostuu myös ammatillisen tuen merkitys parhaimmillaan: toiseen ihmiseen uskova kuntoutustyöntekijä tai viranomainen, jolla on aito halu auttaa, voi saattaa liikkeelle muutosprosessin, jonka seurauksena syntyy sekä korvaamattomia inhimillisiä vaikutuksia että taloudellisia säästöjä. Näen tässä aidon kohtaamisen merkityksen.

Ajatus muutoksesta saattaa kyteä pitkäänkin, ennen kuin henkilö siirtyy ajatuksesta toimintaan. Henkilö saattaa siis viipyä muutosprosessin esiharkinta- ja harkintavaiheissa pitkään, jopa vuosia. Päihteiden käytön ja rikollisen toiminnan yhä jatkuessa henkilön mielessä voi silti jo muhia muutos, jonka aika vain ei vielä ole tullut.

Sen viimesen pari kolme vuotta silleen niinku koko ajan ku tein niitä juttuja, ni mä samalla niinku tarkkailin itteeni, et mimmosta se oikeesti on, et vaikka haluu tehdä jotain ihan muuta, ni silti vaan aamusta iltaan ni sitä samaa vaan. (--) Mä niinku tiesin sen niin vahvasti, et mä haluan tätä muutosta ja mä huomasin, et mä en pysty siinä samalla, kun on se meininki viä päällä, ni mä en pysty mitään niinku tekemään. (--) Sitten ku se tuomio tuli alas, ni se oli ensimmäinen kerta, ku mä menin vapaaehtaisesti portille silloin ku piti. (H2)

Jo pitkään Haastateltava 2:n mielessä kytynyt muutosajatus siis muuntui ensimmäistä kertaa toiminnaksi hänen mennessään vapaaehtoisesti suorittamaan vankeustuomiotaan. Tässä näyttäytyy transteoreettisen muutoksen vaihemallinkin esiin nostama ajatus siitä, että muutos ei ole aina yhtä kuin toiminta. Siinä vaiheessa, kun ihminen alkaa toimimaan muutoksen eteen, muutosprosessi alkaa näkyä myös ulkopuolisille. Itse muutosprosessi on tätä ennen voinut olla käynnissä pinnan alla jo pitkään.

Haastatteluisissa korostui sekä omien yksilöllisten toimien ja muutosten sekä ympäristön ja yhteiskunnan tarjoaman tuen ja mahdollisuuksien yhteisvaikutus. Kyse tuntuu olevan näiden keskinäisistä suhteista ja tasapainosta. Omalla muutoshalukkuudella koettiin olevan suuri merkitys, mutta tuo merkitys menettää voimansa, jos ympäristö ja yhteiskunta eivät tarjoa motivoituneelle päihde- ja rikostaustaiselle riittävää tukea muutokseen.

5.3 Päihdekuntoutus

Myös omassa tutkimuksessani päihdeongelmat ja niiden yhteys rikollisuuteen tuli hyvin selkeästi esille. Kuudesta haastattelemastani rikostaustaisesta henkilöstä viidellä oli päihdeongelma, joka linkittyi hyvin voimakkaasti rikolliseen toimintaan. Yhtään puhtaasti alkoholista ei ollut haastateltujen joukossa, vaan kaikki viisi olivat olleet huumausaineista riippuvaisia. Päihdeongelmat ja päihdekuntoutus oli asia, jonka jokainen haastateltu toi esille. Myös se haastateltu, jolla ei itsellään ollut päihdeongelmaa, toi ilmi päihdekuntoutuksen tarpeellisuuden niiden kohdalla, joilla on päihderiippuvuus. Tämän haastatellun rikostaustaan olennaisena liittyi huumausaineiden myynti ja hän oli ollut jonkin verran tekemisissä päihderiippuvaisten kanssa, sekä oman desistanssiprosessinsa aikana hän on luonnollisesti nähnyt paljon sellaisia rikoksista irtautuvia, joilla on vakava päihdeaddiktio.

Mutta että kyllä mä näkisin – päihdeongelmat on paljon vaikeempia tänä päivänä ja että justiinsa päihdeongelmat on monella se kompastuskivi.
(H4)

Päihdeongelmien yhteys rikolliseen käyttäytymiseen nousi esille haastattelujen aikana useita kertoja. Kaikki viisi haastateltavaa, joilla oli päihdeongelma, toivat esiin sen, että ilman päihteitä he eivät olisi toteuttaneet rikollista toimintaa. Rikollinen toiminta nähtiin voimakkaasti seuraukseksi päihteiden käytöstä. Ilman vakavaa päihdeongelmaa ei rikoksia olisi tilille kertynytkään.

Mä en oo selvin päin koskaan kortitta ajoo kummempaa rikosta tehny. Mut heti, jos mä käytän päihteitä, mä teen myös rikoksia, et ne menee niin käsi kädessä. (H5)

Mun käsityksen ja kokemuksen mukaan se koko homma, tai niinku rikollisuudessa yleensä päihteet aina – että ihmiset on semmosia, et joku kun se juo viinaa, ni se lähtee ajaan autoo, joku hakkaa, joku tekee jotain muita rikoksia tai mitä vaan...mut aina kuitenkin niinku se, et jos ne päihteet ottaa siitä yhtälöstä pois, ni ei välttämättä mitään sattuis. (H2)

Mä menin addiktion ehdoilla ja siis mä en oo eläissäni – mä en oo tehny ensimmäistäkään rikosta selvin päin tai ilman päihteitä, et aina on ollu päihteet mukana siinä tavalla tai toisella. (H6)

Päihdeongelma määrittelee addiktoituneen ihmisen toimintaa hyvin pitkälle, oikeastaan kokonaan. Päihteet tuntuvat addiktoituneen mielessä olevan minkä tahansa arvoisia. Päihteiden tuomat vastoinkäymiset ja rankatkin kokemukset menettävät merkityksensä heti, kun päihdettä saadaan taas. Hyvin raskaatkin kokemukset kuuluvat addiktiin elämään, eikä siitä elämästä silti aina osata tai uskalleta luopua.

Vaikka kolme päivää itkisit ja oksentaisit, vaikka sua ois hakattu pesäpalomailalla, puukotettu, ammuttu, mitä vaan, vaikka sä kituisit, niin ku sä saat sen välineen käteen missä on ainetta ja saat sen suoneen, ni viis minuuttia ni se kaikki paska on unohtunu, addiktio ottaa siinä kohdassa sen ihmisyyden valtaansa ja sä unohdat kaiken. (--) Ja ihmiset pelkää just menettävänsä kaiken sit sillon, kun ne luopuu siitä kurjuudesta. (H6)

Yksi haastateltu kertoi vältelleensä rikoksia niin paljon, kuin se oli mahdollista, mutta päätyneensä silti tekemään jonkun verran rikoksia. Syy yritettyyn välttelyyn löytyi päihdeaddiktiosta ja pelätyistä vieroitusoireista.

Et mä niinku suojelin sitä addiktiooni, mä en voinu jäädä kiinni, koska mä oisin tullu tosi kipeeks, et tota...mä yritin niinku selviytyä mahdollisimman laillisesti, et mä elin silleen hyvin harmaalla alueella. (H1)

Voimakkaasti esiin nousi päihdekuntoutuksen onnistumisen merkitys desistanssiprosessissa, oli se sitten toteutettu missä muodossa tahansa. Päihteistä irtautumisen alkuvaiheessa korostui tiiviimpi päihdekuntoutus, esim. päihdekuntoutusjakso jossain kuntoutusyksikössä. Päihteettömyyden ylläpitämisessä korostuu muunlaiset tukimuodot, kuten itsehoitoryhmät. Päihdeongelman koettiin olevan hyvin merkityksellinen tekijä siinä, että on ajautettu rikollisille poluille ja vastaavasti päihdeongelman selättämisellä nähtiin vahva yhteys rikoksettomuuteen.

Mut siitä päihdekuntoutuksesta mä olin kuitenkin saanu niin paljon, et se kypsy se ajatus ja mä lähdin yrittään sitten päihdekuntoutukseen uudestaan (--) ja sitte on päässy kii noihin itsehoitoryhmiin ja sitä kautta niinku mä sain sen päihdejutun jonkinlaiseen kuntoon, ni sit rupes jäämään nää rikoksetkin. (H1)

Haastatelluista ne viisi, joilla oli päihdetausta, toivat kaikki voimakkaasti esille sen, että ilman onnistunutta päihdekuntoutusta ei desistanssi olisi mahdollista. Päihdekuntoutus on desistanssin onnistumisen elinehto. Ajatukset päihteiden käytön lopettamisesta ja aikomukset lopettaa olivat saattaneet kulkea mukana jo hyvin pitkään ennen päihdekuntoutukseen hakeutumista tai sen onnistumista.

Mulla oli ensimmäisen tuomionkin jälkeen, ku mä olin ollu taas vähän selvin päin ja muistin et se tuntuu ihan mukavalta, ni mulla oli semmonen ajatus, et ois fiksumpi jatkaakin silleen, mut ei se ikinä sit...ei siitä tullu mitään, portilta kauppaan asti kesti se ajatus. (H2)

Ja sillon ajattelin ennen sitä ensimmäistä tuomioo (--) ni että raitistuisin vankilassa, että käytän tässä ny siihen asti ku ei tässä ny muutakaan oo (--) ja se mun raitistumisajatus oli semmonen, että vankilassa ei oo huumeita tai siellä on niin vähän huumeita, ku siellä on koko ajan ovet kii – siellä oli huumeita enemmän ku missään. (--) No sit mä aattelin, et mä käytän täällä vankilassa, että mitä sillä on muille väliä mitä mä täällä teen, et sit mä raitistun ku mä tuun siviiliin, et ikäänkun mä jätän sen mun päihdeongelman sinne muurin sisäpuolelle. (H3)

Näen, että Haastateltava 3 oli tuolloin muutosprosessin esiharkinta- ja harkintavaiheessa. Haastateltava 3:n puheesta kuuluu, kuinka hänen raitistumisajatuksensa linkittyivät tuolloin ulkoisiin tekijöihin ja muihin ihmisiin. Käyttö jatkui ”*kun ei tässä nyt muuta-kaan oo*” ja vankilassa käyttöä perusteltiin itselle sillä, ettei vankeustuomion aikaisella huumeiden käytöllä ole *muille* ihmisille väliä. Desistanssi- ja päihteistä irtautumisprosessi oli siis primaarivaiheessa, eikä sisäinen muutos ollut vielä päässyt muotoutumaan. Tällaista samankaltaista ristiriitaisuutta ajatusten ja toiminnan välillä sekä muutosmotivaation pohjan heiveröisyyttä kuului myös muiden haastateltujen puheessa heidän kuvaessaan aikaa ennen varsinaista kuntoutumisen alkamista.

Näitä raitistumisajatuksia tuntui yhdistävän tietty herääminen omaan päihdeongelmaan ja myös tietty tahto muutokseen, mutta keinot puuttuivat. Kenties ei myöskään oltu vielä kuitenkaan täysin valmiita muutokseen, eikä puuttuvia keinoja päihteistä irtautumiseen aktiivisesti etsitty. Luotettiin tavallaan siihen, että asia hoituu omalla painollaan, kunhan päätöksen on tehnyt, mutta sitten aina kuitenkin ajaututtiin vanhoihin kaavoihin hyvin nopeasti. Myös mahdollisuudet tuntuivat vähäisiltä.

Sanoin tyttärelle sit ennen kun mä lähin vankeustuomiolle, et mä haluisin niinku lopettaa, mut ku ei oo keinoja eikä oo mahollisuuksia. Turussa se on niin helvetin huonoo se kaikennäkönen kuntouttaminen, siellä ei ollu oikeestaan mitään mahollisuuksia mulle ainakaan. (H6)

Mun ajatus oli, et mä raitistun, ku mä vapaudun. No siinä kävi niin, että sinä aamuna kun mä vapauduin ni mä hain vielä huumeita siitä kaverilta velaks (-) ja kuus tuntii vapautumisen jälkeen mä olin pahoinpidelly putkassa jonkun ja sain uutta tuomioo. Eli mun suunnitelmat ja tommoset ei toiminu. (H3)

Et ei tiedostanu et sen eteen pitäis tehdä niinku töitä, tai niinku on lähteny silleen soitellen sotaan. (H2)

Lopulta, kun oltiin täysin väsyneitä päihdehuuruiseen ja rikolliseen elämään, oma muutoshalukkuus koettiin hyvin voimakkaaksi. Kun siinä elämänvaiheessa saa apua, selviytymismahdollisuudet ovat selvästi paremmat, ja myös lopettamisen vaikeudesta huolimatta usko omaan selviytymiseen kasvaa. Tuen laatu, siis se millaisesta tukimuodosta

on kysymys, koettiin myös tärkeäksi, mutta se ei kuitenkaan ollut haastateltujen puheessa se kaikkein tärkein tekijä.

Mä olin ihan, mä olin aivan täysin kypsä niin sanotusti, että jos mä oisin joutunu tai päässy tai miten vaan jonnekin toiseen kuntoutuspaikkaan, ihan sama mitä ja mihin, ni kyllä mä olisin varmaan silleen kuitenkin selviytyny, mut sit vaan eri juttujen kautta. (H2)

Tärkeimpinä tekijöinä päihdetaustaiset haastatellut pitivät kolmea seikkaa, jotka nousivat selkeästi esille haastatteluissa. Ensinnäkin tuen saatavuutta – sitä, että hoitoon ylipäättänsä päästiin. Viidestä päihdetaustaisesta haastatellusta kaikilla oli kokemuksia, että tukea ei ollut aina saanut, kun sitä oli pyytänyt tai siitä, että tuen on joutunut vaatimalla vaatimaan itselleen.

Mä halusin näitä tukitoimia jo vankilomalla sitten käynnistää, että mulla on ne sitten, kun mä tuun pois vankilasta, ni mä en millään meinannu saada aikaa tänne Riselle enkä A-klinikalle, et mä jouduin niinku...mut järjestyksessä mä sitte sain ne. Tai A-klinikalle en saanu, mut mä vaan änggäsin itteni sinne päivystysaikaan, eikä ne mua sitte uloskaan potkinu sieltä. (H5)

Toinen olennaiseksi nostettu tekijä on tuen oikea-aikaisuus: että tukea saa silloin, kun sitä vilpittömästi haluaa ja pyytää. Jokainen viidestä päihdetaustaisesta haastatellusta nostivat esiin tuen oikea-aikaisuuden merkityksen, ja sen, että tukitoimien odottaminen on usein päihderiippuvaiselle mahdoton tehtävä.

Et yleensä siinä vaiheessa, ku narkomaani oikeesti tulee nöyrästi pyytään apua, et sillä on pohja tullu vastaan, ni se on just se hetki, ku ihmistä pitää pystyä auttamaan, et se ei auta, että tuu huomenna uudestaan. (--) Ei nistän pitkäjännitteisyys, ei sillä oo semmosta, et se pitää olla sit tyylin heti. (H6)

Kolmanneksi päihdekuntoutuksessa olennaiseksi tekijäksi koettiin riittävän pitkäkestoinen tuki. Päänteistä irti pääseminen on hyvin pitkä prosessi, jossa erityisesti vieroitusvaihe ja kuntoutuksen alkuvaihe ovat kriittisiä. Niillä luodaan pohjaa pysyvälle

päihdekuntoutukselle, joka vaatii aikaa. Haastatteluiissa nousi useasti esille se, kuinka liian lyhyet kuntoutusjaksot eivät tarjoa riittävää apua ja tukea sitä tarvitsevalle. Tällaisten liian lyhyiden kuntoutusjaksojen koettiin olevan turhia, koska niillä ei kuitenkaan saada aikaan oikeaa tai ainakaan pysyvää muutosta.

Ku mäkin sain suoraan sen puoli vuotta sitä maksusitoumusta, mikä on kuitenkin et jos tekee elämänmuutosta ja tollasta ni se on vasta se alku, semmonen pieni rypistys siihen (--) et se on tosi sääli välillä, jos näkee että tohon tulee joku ketä oikeesti sitä tosi paljon tarttis, niin kun mä itekin sitä tosi paljon tarttin, mut ei ne välttämättä saa olla siinä kuntoutuksessa ku hädin tuskin kuukauden ja sit jo jää omilleen. (H2)

Ja sit nää kahden viikon katkasut ja hoitajaksot, ni ei siinä kerkee ees kunnolla vierotusoireita tuleen (--) ni se on ihan yhtä tyhjän kans, mut on se kivaa, et kuntoutetaan, niin et ne jaksaa sit vetää taas ku ne pääsee pois. (H6)

Kyllä se useimmiten vaatii sen päihdekuntoutuksen ensin ja nykyään, jos sä oot rakentanu sitä sun päihdehistoriaas seittemäntoista vuotta ni nykyään sä saat kahden kuukauden maksusitoumuksen johonkin hoitoon, ni se ei todellakaan riitä niinku yhtään mihinkään. (H3)

Riittävän pitkä päihdekuntoutusjakso auttaa katkaisemaan päihteiden käytön ja toimii näin pohjana, jolta henkilö voi ponnistaa kohti päihteetöntä ja rikoksetonta elämää. Melko pitkäänkin päihdekuntoutuksen alussa henkilön mielessä saattaa vielä kyteä ajatus päihteiden käytön jatkamisesta. Jo se, että nämä ajatukset saadaan kuolemaan vaatii oman aikansa ja vasta sitten päästään kunnolla kiinni päihderiippuvuuden katkaisemiseen. Näistä ajatuksista irti pääseminen koettiin haastateltujen keskuudessa hyvin voimakkaana ja voimauttavana kokemuksena, mutta sen nähtiin kuitenkin olevan vasta kuntoutumisen alku.

Mä hain taas kuntoutukseen ja sillä kertaa mä pääsin Silta-valmennukseen kuudeks kuukaudeks ja tota ekat kaks kuukautta mulla oli sillain, et okei mä voin olla tässä vähän aikaa, mut sit ku mä pääsen tukiasunnoille, ni mä kuitenkin alan jotain vähän käyttään, pilvee polttaan tai kaljaa juo-

maan, mut sit kahen kuukauden jälkeen mä huomasin yhtäkkiä et hei mun ei tee mieli vetää. Se oli seittemääntoista vuoteen ensimmäinen kerta ku mun ei tehny mieli huumeita. Mä olin vapautunu niinku siitä pakottavasta tarpeesta käyttää, joka oli ohjannu mun koko elämää. (H3)

Haastatellut toivat esille sen, että tämä hetki on kuitenkin vasta päihderiippuvuudesta irti pääsemisen alkupiste ja tämänkin jälkeen ihminen kuitenkin tarvitsee voimakasta tukea päihteettömyydelleen, jotta onnistuminen on mahdollista. Kuntoutuksen liian aikainen lopettaminen nousi esiin haastatteluaineistossa useita kertoja ja sitä pidettiin suurena jo valmiiksi vähäisten resurssien tuhlaamisena.

Kun päihteistä on päästy irti, päihteettömyydestä tulee elämän arvojärjestyksessä ensiarvoisen tärkeää, koska kaikki muu elämä pohjautuu päihteettömyydelle. Päihteiden käyttö linkittyy voimakkaasti rikollisuuteen sekä mm. elämäntapaan, asumisongelmiin ja ihmissuhteisiin. Jos päihteettömyys menetetään, menetetään paljon muutakin elämässä arvokasta.

Et kaks vuotta kuus kuukautta tuli just raittiutta täyteen ja se on ollu oikeestaan siitä asti ku mä pääsin päihdekuntoutusosastolle se mun ykkösjuttu, et se on niinku tärkeintä. Ja mulle lapset sit suuttuki, et miten sä voit arvottaa tollain yli heidän, mut sit mä selitin, et jos mä en ois raitis, ni ei mulla ois teitäkään, et koittakaa ymmärtää, et mulla lähtee raittiuden kautta nykyään kaikki, et jos mä en oo raitis, ni ei mä pysty teitä rakastaan tai oleen teiän kans tekemisissäkään. (--) Mä en oo valmis riskeeraan raittiutta mistään hinnasta, et se on niin iso juttu kaiken ton paskan jälkeen, et mä oon hyvin onnellinen mies tänä päivänä. (H6)

Tutkimusaineiston mukaan päihdekuntoutuksen rooli desistanssiprosessissa on siis merkittävä. Haastatteluaineiston pohjalta voisi todeta, että päihdekuntoutus on valtaosalla rikostaustaisia ihmisiä avain desistanssiin ja rikoksettomuuden pysyvyyteen. Hyvin suurella osalla rikostaustaisista ihmisistä desistanssiprosessi käynnistyy päihdekuntoutuksella ja vasta sen jälkeen on mahdollista siirtyä desistanssiprosessissa eteenpäin. Alun jälkeenkin päihteettömyys ja rikoksettomuus kulkevat rinnakkain ja rikoksettomana pysyminen on riippuvaista päihteettömänä pysymisestä.

5.4 Identiteetin muutos, henkinen kasvu ja sosiaalinen piiri

Identiteetin muutos ja henkinen kasvu liittyi tiiviisti kaikkien haastateltujen desistanssi-kokemuksiin. Näihin taas liittyi sosiaalinen piiri ja sen muutokset. Vaikkakin tiettyjä, ainakin suuntaa antavia, linjauksia esim. päihderiippuvuuksista ja niiden ilmenemisestä sekä desistanssiprozessista voidaan vetää, on kyseessä pohjimmiltaan aina henkilökoh-tainen ja yksilöllinen kokemus. Tästä syystä luonnollisesti vastauksissa esiintyi jonkin verran hajontaa. Esimerkiksi yhdellä haastatellulla oli kokemus siitä, kuinka elämässä on aina ollut kaksi sosiaalista piiriä ja rikostaustainenkin kaveripiiri koettiin läheiseksi.

Mulla on ollu muutakin sosiaalista piiriä, et mähän oon eläny semmosta kaksoiselämää (--) ja sitten nääkin, joiden kans piti välit pistää poikki, et itte pääsi irti, ni me oltiin kuitenkin oltu kakskytä vuotta hyviä ystäviä.”
(H4)

Haastateltava 4 erosi muista siinä, että hänellä ei ollut päihdeongelmaa. Tämä varmasti vaikuttaa myös tähän sosiaalisen piirin kahtia jakautuneisuuteen. Vakava päihdeongelma usein määrittelee elämää niin voimakkaasti eikä sitä pysty peittämään, että muu so-siaalinen piiri kaikkooa ja jäljelle jää vain päihhteitä käyttävät kaverit. Haastateltava 4 kuitenkin pystyi salaamaan rikollisen elämänsä omaan sosiaaliseen piiriinsä kuuluvilta rikoksettomilta ihmisiltä, koska hänellä ei ollut päihdeongelmaa, joka olisi näkynyt ulospäin. Haastateltava 4 pystyi pitämään kaksi maailmaa, rikollisen ja rikoksettoman, rinnakkain. Hänen rikolliseenkin kaveripiiriinsä kuuluvat henkilöt olivat monet sellai-sia, joilla ei päihdeongelmaa ollut, mikä osaltaan selittänee myös sitä, että nämä ystä-vyyssuhteet koettiin läheisiksi. Tästä huolimatta Haastateltava 4 koki rikollisen sosiaali-sen piirin jättämisen suhteellisen helpoksi sen jälkeen, kun hän oli ymmärtänyt sen tu-hoavan hänen desistanssipyrkimyksensä. Tähän vaikuttanee kaksi seikkaa: se, että hä-nellä ei ollut päihdeongelmaa ja se, että hänellä oli myös muuta sosiaalista piiriä, joten hän tiesi, ettei hän jää yksin.

Muilla haastatelluilla tällaista kokemusta ei ollut, vaan heillä oli ollut vain päihhteisiin ja rikoksiin liittyvää sosiaalista piiriä, josta irtautumisen valtaosa koki hyvin haastavaksi. Varsinaisen läheiseksi tätä rikos- ja päihdemyönteistä kaveripiiriä ei kuitenkaan usein koettu.

No mulla ei oikeestaan ollu sellasta kaveriporukkaa, mistä irtautua, että...siis tuttuja oli hirveen paljon ja silleen, mut aika yksinäistä puuhaahan se loppupeleissä oli. (H1)

Muutosprosessin alussa ihminen joutuu kohtaamaan itsensä ja menneisyytensä. Tämä voi olla hyvin voimakas ja tuskainen kokemus.

Yleensä se päihteiden käyttö liittyy jotenkin siihen, että jotain epämukavuutta elämässään niinku tukahduttaa ja kaikki tunteet siinä samalla muuten aika paljon silleen niinku kuolee...ni sit kun vierottuu ja ne kaikki tunteet yhtäkkiä tulee ni se on järkyttävää se alku. Ku sitä on hirveesti kannaantunu itelleen ja sitä on häpeissään ja syyllinen (--) ja mä aika pitkälti vihasin itteeni silloin ku mä lopetin (--) et sitä on niin surullinen itelleen ja pettyny itseensä siitä, mitä sitä on itelleen tehny niin kauan, et se tuntuu semmoselta niinku aivan loputtomalta, et se ei ikinä helpota. (H2)

Sosiaalinen piiri näytteli isoa roolia desistanssiprosessissa ja sen onnistumisessa. Sosiaalinen piiri piti vaihtaa kokonaan. Jokainen haastateltava oli tehnyt tämän irtautumisen vanhasta sosiaalisesta piiristään. Kaikkia haastateltavia yhdisti täydellinen välien katkaisu vanhaan sosiaaliseen piiriin. Tämä saatettiin kokea erittäin haastavaksi, mutta pakolliseksi, jotta oman elämän kuntoon saattaminen olisi mahdollista.

Mä katkasin aikoinaan kaikki välit entisiin kavereihin ja ystäviin, et meillä ei oo mitään yhteistä enää (--) ja se oli ihan uskomattoman vaikeeta. Siinä hetki jopa vuodatettiin kyyneleitä ja sit kiroiltiin oikeen kunnolla. Se oli tuskanen...ja on se ollu tuskasta välillä myös sen irti repäsyn jälkeen. (H6)

Kaikki kuusi haastateltavaa nostivat esiin sen, kuinka ns. vanha maailma vetää ihmisen takaisin hyvin herkästi, minkä vuoksi kaikki vanha on jätettävä.

Et oli se sit vanha tyttöystävä tai kaveri tai mikä vaan, ni varsinkin se alku on niin herkkää aikaa, et sen ei tartte olla ees mikään ihmeellinen juttu, ni se repäsee äkkiä takas sinne ja joutuu kohtaamaan yhtäkkiä niinku sitä vanhaa. (H2)

Sosiaalisen piirin vaihto koettiin ehdottomaksi edellytykseksi desistanssiprosessin ja täyden elämänmuutoksen onnistumiselle. Tässä ei näkynyt mitään eroavaisuutta päihdeongelmattoman ja muiden haastateltujen välillä. Vanha sosiaalinen piiri koettiin voimakkaasti omia desistanssipyrkimyksiä haittaavaksi ja estäväksi tekijäksi, jonka läsnäolo elämässä tekee desistanssista käytännössä mahdotonta.

Et kun ne ystävät ei oo ketään selvin päin ja kaikki tekeminen, kaikki puhuminen liittyy rikoksiin, kaikki liittyy päihteisiin – miten sitä ollaan hommaamassa, mitä ollaan varastamassa tai vaihtamassa tai jotain – ni jos ei niistä pysty luopuun, ei osaa luopuu, ni se on aika mahdotonta itse asiassa. Ei pysty elään siellä maailmassa ja tässä maailmassa, et mä oon ainakin sisäistänyt sen, et ei voi syödä kahdesta pöydästä. (H6)

Mulla se ny on itellä ollu ainakin ihan semmonen tärkein pointti, että kaveripiiri on vaihdettava. Et siihen ei vaan voi kuulua sillä tavalla päivittäiseen elämään nää rikoksentekijät, koska jos se on ollu itelle ongelma, niin sit kun sä seuraat semmosia ihmisiä päivittäin ja näät koko ajan semmosta ympärillä, niin se vie takas. (H4)

Sosiaalisen piirin vaikutus desistanssin onnistumiseen koetaan niin voimakkaana, että irtautumisen vanhasta sosiaalisesta piiristä täytyy olla täydellinen. Rikoksista irtautuminen näyttää vaativan täydellisen irtautumisen kaikesta vanhasta – koko elämä täytyy tavallaan rakentaa uudelleen: uudelta pohjalta ja uusien keinoin, uusien ihmisten kanssa, kohti täysin uudenlaista elämää.

Mä oon katkassu silleen, että jos filminauha ois mun elämä, ni mä vedin sen saksilla poikki, mä en oo kertaakaan takaspäin kattellu. Mulla oli vaimo ja kaikki ja mä vedin kylmästi silleen (--) että en oo ollu yhteenkään ihmiseen tekemisissä, en yhteenkään, en kertaakaan! (H2)

Mulle tuli semmonen olo, että jos en mä nyt lähe tästä, niin sit mä olen kohta taas vankilassa. (--) Ihan sitte ajattelin, kun oli hommat taas lähdössä siihen suuntaan, että kohta taas koppi kolahtaa, niin mä tajusin et mun on jätettävä kaikki nää kaverit, joiden kans olin viä tekemisissä. Niinpä

mä sitten jätin kaiken (--) enkä oo ollu sen jälkeen missään tekemisissä.
(H4)

Sosiaalisen piirin vaihtoa voi helpottaa paikkakunnan vaihto. Kuudesta haastatellusta neljä oli vaihtanut paikkakuntaa kuntoutumisen onnistumiseksi. Vanhalla paikkakunnalla vanhaa elämää ei ole helppoa jättää, koska se tuntuu löytävän muutosta tahtovan ihmisen liian helposti ja houkutusia on liikaa. Uudella paikkakunnalla uuden elämän rakentaminen koetaan helpommaksi, koska voi aloittaa ns. puhtaalta pöydältä.

En mä ois pystyny Turussa kuntoutumaan, ku mä oon siellä koko ikäni säheltäny (--) et ei mitään toivoo, että mä pystyisin siellä, missä mun kaikki vetokaverit on ja tämmöset (--) et mulla se vaati sen, että mä halusin paikkaan, missä ei oo semmosia ihmisiä, ketä mä tunnen siitä maailmasta.
(H2)

Ja okei ne vanhat kaverit totta kai, se on niinku se...et en mä ois voinu kuvitella, et mä oisin siellä kotipaikkakunnallani selviytyny. (H3)

No mä en oo ollu missään yhteydessä siihen vanhaan, et mä oon kolkytkehksan vuotta asunu muualla ja ny tullu uutena asukkaana tänne Tampereelle, että...se vanha pitää ihan täysin katkasta. (H5)

Oman identiteetin muutoksen suhde sosiaaliseen piiriin nousi myös esille haastateltujen kerronnassa. Vaikkakin oman identiteetin rakentuminen on sisäinen prosessi, ei se ole irrallinen muusta maailmasta. Oma minäkuva on yhteydessä niihin ihmisiin, joiden kanssa on tekemisissä. Tätä minäkuva on vaikeaa, ellei mahdotonta muuttaa ilman irtautumista vanhasta sosiaalisesta piiristä.

Et ei pysty niinku itteensä muuttamaan, jos on viä tekemisissä niitten ihmisten kanssa, ketkä tuntee sellasen sinän, mistä sä haluat päästä eroon. Se on aika mahdotonta. Et sä pääse siitä ittees muuttamaan, ku sä joudut oleen viä se sama tyyppi. (H2)

Oman identiteetin muutos ja henkinen kasvu näyttäytyi selvässä suhteessa desistanssin kanssa. Haastatteluaineiston mukaan desistanssiprosessiin olennaisesti kuuluu se, mil-

laisena itsensä näkee ja millainen on henkilön oma arvomaailma. Oma identiteetti ja arvomaailma silloin, kun päihdeongelma on hallitseva elementti elämässä, koetaan hyvin erilaiseksi, kuin se, millaisena henkilö itsensä nyt päihteettömänä ja rikoksettomana kokee.

Mulla ei oo sellasia ystäviä tällä hetkellä ketkä kävis baarissa tai missään ryyppäämässä tai jotain, että on vaan niin eri arvomaailma sitten, et...et se kelle se sopii, ni antaa tehdä sitä, mut mulle se ei sovi. (H3)

Identiteetin muutos liittyi vahvasti oman toiminnan muutokseen. Jokainen haastateltava toi esiin sen, kuinka sekä oma toiminta ja ajattelu että oma minäkuva ovat muuttuneet. Oli omaksuttu uusi tapa kohdata ja käsitellä asioita, tilanteita ja ajatuksia. Tässä yhteydessä kuudesta haastateltavasta neljä nosti esiin rehellisyyden niin omaa itseä kuin mui-takin kohtaan. Nähtiin kaksi maailmaa ja kaksi minää: vanha ja uusi. Elämässä jatku-vasti vastaan tulevilla valintatilanteilla korostuu ajatus siitä, mihin suuntaan tahtoo elämänsä ja itseään viedä.

Ne kaikki asiat mitä mä oon tehny, ni mä oon tehny niinku sillee, että mä teen kaikkeni sen eteen, että mä pääsen ja pysyn sieltä vanhasta pois. Et kaikki on mun elämässä sellasta, mikä tukee mua siihen uuteen suuntaan, kaikki kaverit, harrastukset ja siis ihan kaikki. (H2)

Rikoksettomuuden suhteen mun käyttäytyminen on muuttunu ihan täysin. Mä olen kaikissa toimissani niin rehellinen, et mun ei tartte selitellä, ei tartte olla poliisien kans tekemisissä eikä tartte kattoo olkani yli missään vaiheessa, et se on muuttunu ihan totaalisesti. (H6)

Mä teen asioita sillä tavalla, että mä pohdin, että jos mä nyt teen näin, niin viekö tää mua sinne käyttämiseen ja rikollismaailmaan vai viekö tää mua kohti toipumista. Et sillä mä aina niinku aprikoin, että mitä mä teen. (--) Kyl mun täytyy tietää mun omat motiivit et miks mä teen jotain ja olla rehellinen ittelleni. Kyllä mä tiedän, että jos mä alan epärehhelliseks ni enemmin tai myöhemmin mä rupeen käyttämään. (H3)

Irtautuminen vanhasta sosiaalisesta piiristä voi aiheuttaa yksinäisyyden pelkoa, mutta kuten todettu vanhan sosiaalisen piirin jättäminen on olennaista, jotta rikoksista irtautuminen on mahdollista. Vanhan sosiaalisen piirin jättäminen ei kuitenkaan yksinään riitä. On löydettävä uutta sosiaalista piiriä, uusia päihdeettömiä ja rikoksettomia kavereita, jotka tukevat omaa muutosta. Kyseessä ei siis ole niinkään sosiaalisen piirin jättäminen, vaan vaihtaminen uuteen.

Se on oikeestaan ainoa vaihtoehto niinku löytää muuta siihen tilalle, että mä löysin kavereita sieltä vertaistukiryhmistä ja sieltä päihdekuntoutuksesta, sieltä mä löysin niitä samanhenkisiä kavereita, ketkä halus myös toipua. (H3)

Myös se haastateltu, jolla ei ole itsellään päihdeongelmaa ja jolla oli jo valmiiksi myös rikoksetonta kaveripiiriä, koki uusien rikoksettomien kavereiden merkityksen suureksi. Vanhan tilalle on saatava jotakin uutta.

Et mullon nää uudet kuviot, mä oon täältä KRISiltä saanu lisää kavereita, jotka on kaikki rikoksettomia ja päihdeettömiä, ni ei tuu ees mieleen, et tarvis tehä jotain semmosta vanhaan elämään kuuluvaa. Et tietenki monet pelkää sitä, et jos mä jätän ton kaveripiirin ni sit mä jään ihan yksin – no onhan se tietenkin näinkin, mutta kavereita saa uusia, ku niitä lähtee ettiin. Et kukaan ei tuu kotoo hakeen, ne vanhat kaverit tulee ehkä kotoo hakeen. (H4)

Sosiaalisen piirin vaihtaminen uuteen linkittyy siis voimakkaasti sekä omaan minäkuvaan että desistanssiprosessiin. Sosiaalisen piirin vaihtaminen on valtavan suuri ponnistus. Jokainen meistä voi yrittää kuvitella, miten vaikeaa olisi jättää kaikki vanha ja aloittaa täysin uudestaan jossain muualla ilman takeita mistään. Se on kuitenkin mahdollista, kunhan ihmisellä on riittävä tukiverkko muutosta tukemassa. Tukitoimien ja uusien sosiaalisten kontaktien hakeminen jo ennen vanhasta irtautumista auttaa, jotta ihminen uskaltaa tehdä loikan vanhasta uuteen. Kuudesta haastatellusta yksi oli tehnyt vakaan päätöksen kaiken vanhan jättämisestä jo ennen tukitoimien piiriin hakeutumista ja myös ilmoittanut tästä ympärillään oleville ihmisille. Muut viisi haastateltua olivat ensin olleet yhteydessä mm. KRISIin ja/tai muihin tukitahoihin ja sitten tehneet päätöksen kaiken vanhan jättämisestä.

5.5 Elämän peruspilarit

Haastatteluissa nousi esiin myös elämän perusasioiden tärkeys, jotta desistanssiprosessi voisi onnistua. Desistanssiprosessi itsessään on niin paljon voimavaroja vaativa pitkä ja vaikea muutosprosessi ihmisen elämässä, että ns. elämän peruspilareiden on oltava kunnossa. Elämän peruspilareilla tarkoitetaan tässä sellaisia ulkoisia asioita, jotka tulevat ihmisen selviytymisen kannalta tärkeysjärjestyksessä ensimmäisinä, pilareita, joiden päälle muu elämä rakentuu: asuntoa, ravintoa, toimeentuloa.

Ja sit asunto on tosi tärkeä. Ihan nää perusasiat, että on niinku ruokaa ja katto pään päällä. (H1)

Mitä täs ny on saavuttanu vankeusajan jälkeen niin tietysti se, et mulla on oma koti. Omaa kotii mulla ei oo ollu kymmeneen vuoteen, minkään näköstä kämppää (--) et nyt se oma koti on oikeestaan se tärkein, mitä mulla on. (H6)

Suuri osa vankeusrangaistuksiin ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituista ovat monella tapaa yhteiskunnasta syrjäytyneitä. Tämän ihmisjoukon keskuudessa on runsaasti päihde- ja mielenterveysongelmia, oppimisvaikeuksia, puutteita koulutuksessa, työttömyyttä, köyhyyttä, velkaantumista ja asumisongelmia. Vain n. puolet vapautuvista katsotaan työkykyisiksi. (Mäki 2012, 187) Rikostaustaisten keskuudessa työttömyysprosentti on korkea. Tällä tietenkin on suora vaikutus rikostaustaisten toimeentuloon.

Kaikki täälläkin me ollaan pitkäaikaistyöttömiä, et kuka on työkokeilussa, kuka kuntouttavassa, kuka työharjottelussa (--) ja onhan se tietenkin, et eihän se kaikkia pitkälle motivoi se, että ajattelee, että mä saan vaan koko ajan sitä Kelan rahaa ja vähän siihen päälle sitä lisää. Mutta onhan se kuitenkin se lähtökohta siihen, että lähetään hakeen sitä soluttautumista takas siihen normaaliin yhteiskuntaan. (H4)

Lisäksi tässä lasken peruspilareihin kuuluvaksi sen, että on jotakin mielekkääksi koettua tekemistä, koska tämän seikan esille nostivat kuudesta haastatellusta viisi. Elämään kativataan rytmiä ja mielekkyyttä. Haastatteluissa nousi esille se, että ns. tyhjät päivät ovat

ongelma. Jos ei ole mitään mielekästä tekemistä, luo se tyhjiön, joka vaikeuttaa desistanssin pysyvyyttä. Tyhjiötä lähdetään helposti täyttämään ei-toivotulla toiminnalla.

Ja sitte tää, että mä saan tehä töitä täällä, ni täyttää sen mun päivän. Mä aamusin tiedän, että mulla on joku paikka mihkä mä meen ja sitte täältä pääsee kotiin, että se luo semmosta turvallisuuden tunnetta. (H5)

Kyllä mä uskon ja ajattelen, että kyllä se, että mulla on päivisin toimintaa, niin se on semmonen aika pitkälle vievä pointti. (H4)

Pitää olla tekemistä. Siis vois sanoo, et kakskytneljä seittemän ja ruokatunnit päälle, tarvii tekemistä koko ajan. Miks olis sitte ees selvin päin? Jos elämä ois ihan kurjaa eikä ois mitään tekemistä, ni ihan sama vaikka ois sit vetämässä. (H6)

Vaikka palkkatyön tuoma parempi toimeentulo ja taloudellinen varmuus olisivat tervetulleita, kokivat haastatellut siis jo itsessään tärkeäksi sen, että päiviä täyttää mielekäs tekeminen. Riittävä toimeentulo on kuitenkin olennainen osa peruspilareita, koska ilman sitä ei ole asuntoa, lämpöä tai ruokaa, joten palkkatyön puuttuessa oleelliseen asemaan nousee yhteiskunnan taloudelliset tukimuodot.

5.6 Vertaistuki ja KRIS Tampere ry:n toiminta

Kaikki kuusi tähän tutkimukseen haastateltua henkilöä korostivat vertaistuen tärkeyttä desistanssiprosessin onnistumisessa. Toki on otettava huomioon, että tämän opinnäytetyön haastattelut toteutettiin sellaisten rikostaustaisten kanssa, jotka ovat saaneet apua nimenomaan vertaistuesta ja tämä heijastuu tutkimuksen tuloksiin. Palvelujärjestelmää ja esim. sosiaalityötä kohtaan haastateltujen näkemyksissä esiintyi jonkin verran hajontaa. Osa koki ns. viralliset tukimuodot jäykiksi ja ihmistä kuuntelemattomiksi.

Se on kyllä pahin oikeestaan, et meitä lähetään helposti pompottaan luukulta luukulle eikä kukaan tunnu välittävän tai auttavan mitään...siitä tulee niin voimaton olo. Ja meet sä mihin tahansa virastoon, on se sit sossu,

kela, työkkäri (--) sä et oo ihminen, vaan sukunimi tai sotun loppuosa tai jonotusnumero pahimmassa tapauksessa, et sä et oo lihaa tai henkee tai mitään. Sä oot vaan pelkkä numero. (H6)

Osa näki myös virallisessa palvelujärjestelmässä hyvää. Resurssien puute nousi esiin myös heidän puheessa, jotka muutoin olivat tyytyväisiä virallisen puolen toimintaan. Vaikka haastatellut korostivat nimenomaan vertaistuen ja kokemusasiantuntijuuden merkitystä, nousi esiin myös yhteistyö eli ns. ammattiasiantuntijuuden ja kokemusasiantuntijuuden yhdistäminen.

On hyviä työntekijöitä paljon mikkä on sydämensä antanu ja kaikkee, mut niit on aika vähän, et ei ne riitä niinku vastaamaan sitä tarvetta mitä on, et kyl se on tää vertaistuki mun mielestä, tai just niiden yhdistäminen sit. (H3)

Se kokemusasiantuntijuusjuttu on ihan hyvä juttu ja kun siinä on se vertaistuen puoli, mut tota, ne paukut ei kannu loppupeleissä yksinään (--) et kyl mun näkemyksen mukaan kyl siihen tarvitaan sit sitä ammattitaitookin ja semmosta, että on siis koulutusta ja semmosta siinä taustalla. Et siis molempia tarvitaan yhdessä. (H2)

KRIS Tampere ry:n toiminta koettiin tärkeäksi voimavaraksi oman desistanssiprosessin kannalta. Jokainen haastateltava nosti esiin KRIS Tampere ry:n toiminnan olennaisena osana omaa tukiverkostoa. KRIS Tampere ry koettiin turvallisena paikkana, minne on helppo tulla, mistä saa tukea ja minkä toimintaan on helppo päästä sisälle.

Mä aattelen et KRIS on sit niinku semmonen matalan kynnyksen paikka, et tänne on helppo tulla ja tää voi olla monelle hyvä semmonen astinkivi niinku kohti sitä uudenlaista elämää. (H4)

Tää on hirveen hyvä tää KRIS ja kyl täältä saa...et niinku jokainen tuolla on oikee esimerkki siitä, et sitä tukeakin saa. Mä oon itte saanu hirveen paljon tästä. (H1)

Tällä on ollu sillä tavalla tosi suuri vaikutus, että jos ei ois tän tyylistä paikkaa, missä on nää et ei tehdä rikoksia, rehellisyys ja päihteettömyyttä, et on tämmönen paikka mihin voi tulla (--) että tää on silleen hyvä ja turvallinen paikka, missä on hyvät noi jutut. (H2)

Mä soitin tänne ja kysyin et voinko tulla vankilomalla käymään (--) ja sit ku me oltiin vartti juteltu, ni mulle sanottiin, et tervetuloa sit vaan koepauteen, et silleen niinku tosi helpolla pääsin sisään tähän KRISin toimintaan. (H5)

Vertaistuessa erityisesti päihdetaustaiset haastateltavat kokivat tärkeäksi tuen saatavuuden koska vain ja sen riippumattomuuden esim. kellonajoista. Ns. virallisten tukikanavien tarjoamat tukimuodot ovat saatavilla aukioloaikojen mukaan, mutta päihteistä ja rikoksista irti pyrkivä ihminen saattaa tarvita apua virka-ajan ulkopuolella – ja hyvin usein tarvitseekin juuri silloin.

Kyl se vertaistuki on se kaikkein paras voima siinä, että on sitä rinnalla kulkuu ja on niitä puhelinnumeroita minne sä voit soittaa illalla kaheksan aikaan tai yöllä, ku sun tekee mieli vetää tai tyttöystävän kans tulee riitaa tai muuta niin...jotenkin niinku semmonen mikä ei oo sidottu mihinkään virka-aikaan. (H3)

Me ollaan itemme pahimpia vihollisia ja huonoimpia seuralaisia. Narkomaani tai rikollinen jos jätetään yksin, ni sillen ne tulee ne kaikista pahimmat ajatukset ja ideat ja ketään ei oo estämässä niitä. Ympäriille tarvitaan ihmisiä, jotka on jo olleet selvin päin jonkun aikaa ja raittiudessa kiinni ja jotka pystyy sitoutumaan siihen, et ne auttaa olkoon kello mitä tahansa, koska ei se paha olo katso kelloa ollenkaan, tai kattoo se sen verran et yleensä se tulee aina iltasin ja öisin yksinäisinä tunteina. (H6)

Vaikka myös KRIS Tampere ry:n toimitilat ovat avoinna vain tiettyjen kellonaikojen mukaan, KRIS Tampere ry:n tarjoama tuki kantaa näiden aukioloaikojen ulkopuolellekin, koska ihmiset tukevat toisiaan muinakin aikoina ja aina on puhelinnumero, johon voi soittaa ns. tiukan paikan tullen. Tämän haastatellut kokivat hyvin olennaiseksi sei-

kaksi, niin KRISin toiminnassa kuin mm. NA- ryhmien ja muiden vertaistukimuotojen toiminnassa.

Vertaistuessa merkittäväksi koettiin esimerkin voima ja sen tuoma usko omiin onnistumismahdollisuuksiin. Kun kohtaa ihmisiä, jotka ovat kokeneet samanlaisia asioita ja ovat jo onnistuneet siinä, mitä itse tahtoo tavoitella, luo se uskoa siihen, että onnistuminen on omalla kohdallakin mahdollista. Ilman tätä uskoa on hyvin vaikeaa jaksaa yrittää muutosta.

Ku oli loppusuoralla toi tuomio ni nää KRISin äijät kävi tapaamassa mua ja sitte kiinnostuin siitä, ku yks kerto tarinansa ja oli hyvin samankaltanen ku mun et yli 30 vuotta päihteitä käyttäny, ni mä mietin et jos toi äijä pystyy siihen, oleen selvin päin ja tekeen tänä päivänä jotain duunia, ni kyl mäkin sit, mun on pakko pystyä siihen. (H6)

KRISistä tultiin silloin tapaamaan mua vankilaan (--) ja ne jutut oli niin hyviä, et mä niinku tartuin niihin, et hei tota mäkin haluun, et toi juttu mullakin on, et en mä oo niinku tyhmä tai en mä oo yhtään sen huonompi kun muutkaan, et mulla on vaan päihdeongelma, mikä ohjaa mun toimintaa ja jos mä saan sen kuriin, ni ei mulla oo mitään hätää. (--) Et joku tuli sanoon mulle, et on selviytyny ja silloin mäkin aattelin, et mäkin voin selviytyä. Et se, et enhän mä tuntenu ketään ketä olis selviytyny, ennen kun mä pääsin hoitoon ja KRIS tuli tapaan mua ja siinä se, minkä mä olin koko ajan tienny, ni siinä se tuli ääneen lausutuks. (H3)

Vanhat epäonnistumiset kummittelevat helposti mielessä ja luovat epävarmuutta. Sekä omat onnistumisen kokemukset että toisten vastaavassa tilanteessa olevien onnistumisten näkeminen auttavat uskomaan omiin mahdollisuuksiin ja jaksamaan ponnisteluja kohti muutosta.

Et mähän en oo ikinä saanu mitään asioita maaliin, et ainoo missä mä oon onnistunu on se, et mä oon ollu linnassa ja vapautunu sieltä silloin ku on sovittu, ku on ollu pakko. Et aina niinku se epäonnistumisen pelkokin ollu siinä. Et siellä hoidossakin mä aluks aattelin et pieleen tääkin kuitenkin jossain vaiheessa menee...ja sit rupes uskoon et eihän tää oo menny

vieläkään, et ehkä tää onnistuukin. Ja ihmiset päätti kuntoutuksiaan ja mä olin mukana päättäjäsissä ja aattelin, et kyllä mäkin voin onnistua. Et se usko tuli niinku sitä kautta. (H3)

Vertaistuessa merkityksellistä on myös omien kokemusten kääntäminen voimavaraksi, se, että omaa raskasta taustaansa voi käyttää johonkin hyväksi koettuun ja hyödylliseen. Jokaisen haastatellun puheessa vertaistuki näyttäytyi kaksisuuntaisena tienä: vertaistuen kautta saadaan tukea omaan muutosprosessiin ja samalla voidaan auttaa muita. Haastatelluista kaikilla oli jonkinlaista kokemusta ns. takaisin antamisesta eli vertaistukena toimimisesta muille vastaavassa tilanteessa oleville. Tätä kokemusta haastatelluilla oli mm. KRIS-toiminnasta, vankilatyöstä, NA-ryhmien vetäjänä toimimisesta ja Silta-valmennuksessa apuohjaajana toimimisesta.

Ja puoli vuotta hoidon jälkeen tulin KRISIin ja olin pari vuotta tässä ja tein tukityötä ja sain tästä tosi paljon. (H3)

Ja kun itekki tykkään auttaa ihmisiä, ni mä teen tänäkin päivänä vankilatyötä. (H4)

Vertaistuen merkitys on siis monitahoinen ja suuri desistanssiprosessissa kulkeville. Se on kanava antaa ja saada, sekä valaa uskoa itseen ja muihin. Vertaistuki kannattelee muutosprosessissa ja tarjoaa tärkeän väylän yhteisöllisyyteen, itsestä ja toisista huolehtimiseen.

5.7 Vaihdettu elämä, eri tekijöiden ja tukimuotojen kokonaisuus

Edellä on esitelty tekijöitä, jotka nousivat tärkeimpinä esiin haastatteluaineistosta. Haastatteluissa korostui myös näkemys nimenomaan eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta ja tasapainosta. Mikään tekijä yksinään ei vielä riitä. Päihdekuntoutus on valtaosalla rikostaustaisia ihmisiä avaintekijä, desistanssin lähtökohta, jota ilman rikoksista irtautuminen koetaan mahdottomaksi. Kuitenkin kyse on ennen kaikkea tukiverkostosta ja monen tekijän summasta. Avainsana on nimenomaan tukiverkosto – harvalle, jos kenellekään riittää vain yksi tukimuoto, vaan ihmisellä on oltava tarpeeksi kattava tukiverkosto.

Mulla on hyvä tukiverkosto täällä Tampereella, että toi Päiväperho on mun elämässä mukana ja sit on A-klinikka. Sit on tää KRIS mikä on niinku tosi tärkeä tuki ja lenkki tässä mun tukiverkostossa, ku täältä mä saan tukee kumpaankin, päihdeettömyyteen ja rikoksettomuuteen. Ja sit mä sain ton Risen valvonnan vielä – mulle ei ois oikeestaan kuulunu sitä, mut mä osasin sit perustella, et miks mä tarviin sen. Mä tiedän, etten mä onnistu, jos mulla ei oo kunnan tukiverkkoo. (H5)

Sekä sisäiset että ulkoiset tekijät näyttelevät omaa osaansa tässä kokonaisuudessa. Vaikka ulkoiset tekijät ovat tärkeitä, niin pelkästään esimerkiksi muutokset ihmissuhde- ja työrintamalla eivät riitä, jos sisäistä muutosta ei tapahdu. Jos kokonaisvaltaista elämänmuutosta yritetään vaillinaisilla keinoilla, lopputulos voi olla musertava niin yksilön itsensä kuin hänen lähipiirinsä kannalta.

Mä aattelin, et mä meen naimisiin, perustan perheen ja kaikkee ja se mun päihdeongelma tulee sillain kuriin. Sekään ei toiminu, et lopputulema siitä oli se, että kun mä otin itteeni niskasta kii, hankin työpaikan ja perustin perheen, niin lapsi otettiin huostaan, vaimo joutu hullujen huoneelle ja mä jouduin linnaan, asunto ja työpaikka meni...eli täydellinen niinku – ainoa mitä ois voinu lähtee viä ni ois ollu henki, mut se ei valitettavasti lähteny, et silloin tuntu, et parempi ois ollu. (H3)

Kyse on siis tietystä tasapainosta, jossa jokaisen tekijän osuus on tärkeä. Nämä tekijät eivät saa viedä tilaa toisiltaan, vaan jokaisella on oma paikkansa kunkin henkilön kokonaisuudessa. Millainen tämä kokonaisuus kullakin henkilöllä on, riippuu henkilökohtaisista ominaisuuksista ja tilanteesta. Desistanssiprosessissa ihminen opetteleekin tuntemaan itsensä ja löytämään itselleen hyödylliset ja tarpeelliset keinot sekä saada muutos aikaan että ylläpitää muutosta. Aiemmista, epäonnistuneista desistanssipyrkimyksistä henkilö voi ottaa oppia siitä, millainen kokonaisuus ja eri tekijöiden tasapaino hänelle sopii.

Se aikasempi yritys silloin tyssä siihen, että työstä tuli mulle tärkeempi kun itsehoito ja mä unohdin sitten tän itsehoidon ja sitten mä olin siellä käyttömaailmassa taas. (H5)

Vanhasta, päihteiden ja rikosten täyttämästä elämästä on puuttunut kaikki tasapaino. Elämä on kulkenut rikosten ehdoilla ja valtaosalla rikostaustaisia myös vaikean päihderiippuvuuden ehdoilla. Kaikki muu on jäänyt näiden jalkoihin. Desistanssiprosessissa näistä aiemmin elämää määräävistä tekijöistä pyritään eroon ja tilalle pyritään rakentamaan tasapainoinen kokonaisuus, joka kantaa ihmistä elämässä eteenpäin. Luovuttavan elämänosan tilalle ei voi jäädä tyhjiötä, vaan se on korvattava jollakin muulla. Eitoivottu käytös, joka on osa omaa minuutta, pitää siis korvata jollakin muulla, toivotulla käytöksellä ja ominaisuuksilla. Tämä tasapainoisen ja riittävän laajan tukikokonaisuuksien merkitys on tärkeää huomioida myös ammatillisten tukitahojen toiminnassa. Kyse on kokonaisvaltaisesta ihmisen kohtaamisesta ja vastuun ottamisesta. Henkilön desistanssi- ja päihteistä irtautumispyrkimyksiä tukee se, että kukin tukitaho ei vain hoida omaa osuuttaan selvittämättä onko tukiverkosto riittävä. Tässä mielessä olennaista on onnistunut palveluohjaus sekä moniammatillisten yhteistyöverkostojen toimivuus.

Desistanssiprosessi on siis nähtävä useiden eri tekijöiden kokonaisuutena, joka tähtää vanhan elämän vaihtamiseen uuteen. Käytän tarkoituksella termiä vaihtaminen. Termi desistanssi tarkoittaa irtautumista, mutta kyse ei ole vain jostain vanhasta irtautumisesta ja jonkin vanhan jättämisestä. Se ei yksinään riitä. Haastatteluaineistossani korostui jokaisen vanhaan elämään kuuluvan asian korvaaminen jollakin muulla. Päihteiden käyttö on jätettävä ja tilalle löydettävä jotakin uutta, kuten vertaistoimintaa; koko sosiaalinen piiri on vaihdettava uuteen elämänmuutosta tukevaan kaveripiiriin; jopa paikkakunta usein vaihdetaan toiseen; omien vanhojen arvojen tilalle muodostuu uusi arvomaailma; jne. Ajatus ”vaihdetusta elämästä” on mielenkiintoinen. Jokaiselle on annettu yksi elämä, sanotaan. Mutta kuten haastatellut kokivat eläneensä kahdessa maailmassa, rikollisessa ja rikoksettomassa, samoin heillä on tavallaan kaksi elämää: vanha ja uusi. Nämä maailmat ja elämät poikkeavat toisistaan huomattavasti ja vanhasta maailmasta irtautuminen ja siirtyminen uuteen maailmaan on kuin saisi – tai pikemminkin loisi itselleen – uuden elämän.

5.8 Haasteita ja esteitä

Tutkimusaineistossani esiin nousseet desistanssia estävät tekijät linkittyvät selvästi desistanssia tukeviin tekijöihin. Nämä kaksi ovat siis selvässä yhteydessä toisiinsa: seikat, jotka edistävät desistanssiprosessin onnistumista toimivat desistanssipyrkimyksiä estävinä seikkoina silloin, kun ne eivät toimi. Haastatteluaineistossa esiin nousi useita kertoja suurimpina esteinä päihdekuntoutuksen huono saatavuus ja liian lyhyt kesto sekä vanhan sosiaalisen piirin säilyttäminen edes osittain. Näitä asioita olen kuitenkin käsitellyt kattavasti jo aiemmin, joten pureudun tässä muihin seikkoihin liittyviin esteisiin.

Päihdekuntoutukseen liittyen esiin nousi myös päihdekuntoutuksen laatu siinä mielessä, että lisää kaivattaisiin nimenomaan lääkkeitöntä päihdekuntoutusta ja psyko-sosiaalista kuntoutusta. Korvaushoito nähtiin nykymuodossaan ongelmallisena ja sitä koettiin tarjottavan liikaa, jopa tuputettavan huumeriippuvaisille, vaikka riippuvainen itse tahtois ja tarvitsisi muunlaista kuntoutusta. Tämä koettiin konkreettiseksi esteeksi desistanssille, koska päihderiippuvaiselle rikostaustaiselle ihmiselle päihdekuntoutus on lähtökohta desistanssille.

Ja halvin kuntoutusmuoto tänä päivänä tuntuu olevan korvaushoito, et mä olen muutaman asiakkaan kans käyny pyytämässä kuntoutuspaikkaa, ihmisellä on ollu halu muutokseen ja muuta, ni vastaus on et joo toi kuulostaa hyvältä, mut ooksä miettiny metadonii. Eikä korvaushoito ole enää semmosta ku ennen, siis se ei ole mitään muuta ku saattohoitoo. (H6)

Nykyään korvaushoito on semmosta kioskihoitoo, et jaetaan vaan sitä, et se on niinku suurin ongelma, et minkä takia – ihmiset uskoo et se riittää, haetaan lääke tuolta (--) eikä siihen laiteta lisäks mitään psyko-sosiaalista kuntoutusta ja tukee. (H3)

Päihdekuntoutuksen osalta nousi esiin myös rakenteellisia esteitä, nimenomaan koskien päihdekuntoutuksen laatua ja saatavuutta.

Suurimmat esteet, niin tota...ajatellaan vaikka vankilaa, aatellaan et siellä on päihhteettömiä osastoja, mikkä edesauttaa sitä – ku useimmilla ihmisillä

siellä kuitenkin on se päihdeongelma. Sitten niinku Kylmäkoski tekee päätöksen, et nyt laukautetaan päihdehoito-osasto ja lyödään tilalle korvaushoito...että suurimmat haasteet on niinku tää Suomen päihdehoitopolitiikka, että korvaushoitoa tarjotaan kaikille ja muusta karsitaan. (H3)

Resurssien karsiminen päihdekuntoutuksesta nähdään valtavana karhunpalveluksena kokonaisuudelle, sille että päihdeongelmaiset ihmiset voisivat saada elämänsä kokonaisuutena kuntoon. Ottaen huomioon kuinka nykytiedon ja -käsityksen mukaan päihdeiden käytöllä ja rikollisuudella on selvä yhteys, päihdekuntoutuksesta karsiminen näyttää suuren ristiriitaisuutena sen kanssa, että rikollisuutta tahdotaan alentaa.

Haastattelussa nousi esiin myös muunlaisia yhteiskunnallisia esteitä. Mm. tukiverkon pettäminen voi olla kohtalokasta. Tukirakenteissa tapahtuu lipsahduksia, jollaisia ei saisi tapahtua, ja joiden vaikutus on yksilölle suuri.

Mä menin sinne tuomio suorittaa päihdekuntoutuksesta (--) ja se tuomio oli tosi lyhyt, oisko se ollu jonkun puoltoista kuukautta vaan. Ja tota sitte oli sovittu, että mä pääsisin takasin sinne kuntoutukseen, mut ei se sit onnistunutkaan ja mä olin sit irtisanonu kaikki asuntoni ja kaikki tällaset eli mä vapauduin sitte niinku kadulle. (H1)

Myös stigmatisoituminen toimii konkreettisena esteenä, joka monesti linkittyy liki kaikkiin muutosprosessin eri osa-alueisiin, kuten kuntoutuksen saamiseen ja elämän peruspilareihin. Esimerkiksi asunnon saaminen on rikostaustaisella ihmisellä usein huomattavan haastavaa.

Siis tommoset asunnot ja tommoset...no, ei kyllä mikään oo helppoo mun taustalla (--) ja täällä sitten niinku Sillan jälkeen niin se asunnon saaminen (--) et ku on luottotiedot menny ja on tämmönen tausta, ni välillä tuntu et ei mulla oo toivookaan. (H6)

Asunnon ja muun saaminen kuntoon, ni kyl se on todella...todella tää tausta vaikeuttaa kaikkee semmosta. Et mulla on niinku silleen, et oikeestaan mä oon jämähtäny tohon yhteen paikkaan, et mä en oo uskaltanukaan niinku hakee toista asuntoa. (H1)

Stigmatisoitumiseen liittyy myös uskon puute viranomaisten taholta, joka koettiin ongelmalliseksi. Puolet haastatelluista kertoi kokemuksista, joissa he kokivat, että viranomaiset eivät uskaltaneet panostaa heihin, vaan olisivat ensin tahtoneet saada näyttöjä siitä, että henkilö kykenee muutokseen. Mutta kuinka henkilö voi sen todistaa, ellei saa tukitoimia? Näin suuressa muutoksessa kukaan ei pärjää täysin yksin. On myös haastavaa uskoa itseensä, jos viranomaisilta tulee viestiä siitä, että onnistumiseen ei uskota. Tämä näkyi yhdellä haastattelulla esim. työvoimaviranomaisten suhtautumisessa.

Kun mulle työkkärissä sanottiin kuitenkin sillon, ku mä vapauduin, ettei me voida sua työllistää, sun taustat on jo semmoset, että sä kuulut siihen joukkoon, joka ei tule saamaan töitä...niin mä sanoin, et aha, et no koskas mun pitää tulla tänne uudestaan, ni ne sano, et ei koskaan, ei tarvi tulla uudestaan. (H4)

Realiteetit nykyisessä työllisyystilanteessa toki ovat sellaiset, että on ymmärrettävää, että rikostaustaisen ihmisen työllistyminen nähdään kovin haastavana. Kuitenkin tällainen viesti viranomaiselta voi olla desistanssiin pyrkivälle ihmiselle hyvin lannistava ja toivottomuutta viestivä. Saako vaikea työllisyystilanne olla syynä siihen, että joidenkin henkilöiden kohdalla ei edes yritetä? Mm. KRIS ry pyörittää rikostaustaisten työllistämishanketta, jonka kautta pyritään poluttamaan rikostaustaisia ihmisiä kohti opintoja tai työelämää, joko suoraan tai työllistämistoimien kautta.

Kuten aiemmin todettiin, rikoksista ja päihhteistä eroon pyrkivälle paikkakunnan vaihto koetaan usein tarpeelliseksi, sillä vanhalla paikkakunnalla vanha sosiaalinen piiri vetää liian helposti takaisin vanhaan maailmaan. Paikkakunnan vaihto kuitenkin saattaa myös tuoda mukanaan esteitä. Puolet haastatelluista toivat esiin sen, että uudella paikkakunnalla saattaa olla vaikea saada ns. virallisten tahojen tukitoimia.

Et olinhan mä yrittäny päästä päihdehoitoon, mutta kun en ollu päässy ja sekin johtu vaan siitä, että mä olin muuttanu paikkakuntaa ja ihmiset ei tuntenu mua, eikä ne halunnu käyttää outoon mieheen päihdehoitoon tarkotettua budjettia. (H3)

Esteitä ja haasteita on siis sekä rakenteellisia että yksilön omaan elämään liittyviä. Kuten desistanssia tukevatkin tekijät, myös sitä estävät tekijät ovat sidoksissa toisiinsa.

Esim. vaikeus saada maksusitoumusta kuntoutukseen tai vaikeudet löytää asuntoa vaikeuttavat suuresti myös henkilön sisäiseen maailmaan liittyviä desistanssipyrkimyksiä. Tässä valossa kokonaisuuden, tasapainon ja eri tukitahojen yhteistyön merkitys korostuu entisestään.

5.9 Desistanssin sekundaarisuuden ilmeneminen

Haastatteluissa pyrin havainnoimaan desistanssin sekundaarisuuden – ja toisaalta myös primaarisuuden – ilmenemistä. Desistanssiprosessi ei ole missään nimessä yksiselitteinen tai yksinkertainen kokonaisuus, vaan hyvin monitahoinen prosessi. Myöskään desistanssin sekundaarisuus ei ole yksinkertaisesti havainnoitavissa tai selitettävissä.

Sisäisessä muutoksessa ihmisen arvomaailma ja minäkuva muuttuu, identiteetti rakennetaan uudelleen. Desistanssissa onnistuminen tai sen sekundaarisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö vanhaan elämään liittyviä ajatuksia tule mieleen, vaan enemmänkin sitä, että on opittu keinoja selviytyä niistä.

Mä varmaan ajattelen jossain määrin rikollisesti koko loppuelämäni ja joudun niinku tarkkaileen itteeni, et joutuu oleen niinku valppaana ittensä kanssa, ei enää samalla tavalla kun alussa, mutta aika ajoin. (H3)

Ja sit kun aattelee tota mun päihdehistoriaa, ni jos semmosii ajatuksii tulee, ni kyllä mä ne aika äkkiä tunnistan...ja kyllähän niitä tulee, mutta mulla on niin hyvät työkalut niihin ajatuksiin, et mitä niitten kans tehdään. (H1)

Primaarisuuteen ja sekundaarisuuteen viittaavaa puhetta saattaa myös esiintyä rinnakkain pitkänkin rikoksettomuuden jälkeen – toisaalta kerrotaan tietystä epävarmuudesta ja toisaalta koetaan varmuutta tulevaisuuden suhteen.

Et vaikka onkin saanu rikoskierteen poikki, ni eihän sitä koskaan tiedä mitä elämässä tapahtuu...et ei kukaan meistä oo niinku vahvoilla sil-lain...mut mä tiedän sen, että se on ollu niinku tässä. Mulla on edellisestä

tuomiosta kymmenen vuotta ja linnaan mä en enää mee. Mulla on tullu niin paljon muita asioita elämään. (H1)

Toisaalta usko oman desistanssin pysyvyyteen tulee niin omista onnistumisen kokemuksista ja uskosta itseän kuin uskosta elämään yleensä.

Kyllä mä koen, et mä oon päässy irti lopullisesti, siis sen perusteella et mitä mä oon tehny, mihin mä oon pystyny, sieltä tulee sitä varmuutta siihen, et mä pystyn jatkossakin. (H2)

Kyllä mulla on usko siihen, et elämä kantaa. Tää on helppoo tällä hetkellä, mä oon päivän kerrallaan raittiina, aina päivän pystyy vaikka päällään seisos – eihän se alussa helppoo ollu, alussa oli paljon enemmän haasteita, mut kyl mä nyt pärjään. Nyt on keinoja niihin tilanteisiin. (H3)

Vanha rikollinen elämä myös näyttäytyi niin kaukaisena nykyiseen minäkuvaan, elämään ja arvomaailmaan nähden, että siihen paluuta ei osattu oikein edes kuvitella. Vanha elämä näyttäytyy nyt niin eri kulmasta.

En mä kaipaa sitä vanhaa ollenkaan, et mulle ei tulis mieleenkään, että mä lähtisin tänä päivänä myymään huumeita...se jotenkin – et kun ajattelisinkin semmosta ni se ois jotenkin naurettavaa. (H4)

Kun vapautumisesta ei ollut vielä kulunut pitkää aikaa, puheesta kuului desistanssin primaarius ja toive sekundaarisuudesta. Samaan aikaan puheesta kuului usko omaan onnistumiseen.

Tän hetken ajatushan on niinku tosi hyvä ja toivon ettei tuu ny mitään pahoja kompastuskiviä tässä alkumetreillä, mut tota, jos mä muistan itsehoiton tärkeyden, niin kyllä mä selviän tästä, kyllä mulla semmonen usko on itteeni. (H5)

Desistanssi ja siihen liittyvä päihteettömyys näyttäytyi myös niin olennaisena osana elämää, että ilman sitä ei elämää ole. Päihteettömyys ja rikoksettomuus on se voima,

jonka päälle koko muu elämä rakentuu eikä sitä tahdota menettää. Elämänhalu kantaa desistanssia ja desistanssi kantaa elämää.

*Ei mulla oo vaihtoehtoja. Tää on lopullista – joko tää tai kuolema. Mä tiedän, että jos mä vedän yhdenkin vedon, ni se on loppuun asti sitte. (--)
Mun mielestä se on vaan parempi viettää rehellistä ja päihteetöntä elämää, et ei se oo vaihtoehto enää se vanhaan palaaminen missään nimessä.
Koska mä tiedän niin hiton tarkkaan mihin se johtaa, ei se lopu sit enää, se on loppuun asti sit, et ei... Mä haluan elää. (H6)*

Desistanssin sekundaarisuuden arvioiminen on vaikeaa, kun kyseessä on pitkälti myös ihmisen sisäinen prosessi ja muutos. Ulkopuolisena on tällöin haastavaa sanoa, kuka on desistanssissaan missäkin vaiheessa. Arvioin desistanssiprosessin vaiheita sekä havainnoimalla haastattelutilanteissa että litteroidun haastatteluaineiston pohjalta. Pysin löytämään sekä sanallisesta että jossain määrin myös sanattomasta viestinnästä merkkejä siitä, millaisena desistanssi ilmenee. Kuudesta haastatellusta kolmella puheesta kuului vain pysyvään muutokseen viittaavia merkkejä. Heillä vapautumisesta oli aikaa n. 2,5-8 vuotta. Kahdella heistä pohja desistanssille luotiin jo vankeusaikana, toiselle vankeustuomion aikaisilla tukitoimilla (mm. päihdeetön osasto ja päihdekuntoutuksen aloittaminen vankilassa) ja toiselle valvotulla koevapaudella, jonka aikana hän oli päihdekuntoutusjaksolla. Päihdekuntoutusjakso jatkui koevapauden päättymisen jälkeen ja elämään ei näin tuomion päättymisen ja vapautumisen myötä tullut suuria muutoksia.

Et mä olin ensin siinä koevapaudessa ja sit ku se tuomio loppu, ni mulla ei periaattees siinä kohtaa vaihtunu mitään muuta ku vaan se, et enää ei ollu pantaa jalassa. (H2)

Rinnakkain primaariin ja sekundaariin desistanssiin viittaavaa puhetta esiintyi jossain määrin kahdella haastatellulla. Heilläkin puheessa esiintyi hyvin voimakas usko onnistumiseen ja molemmilla oli taustallaan jo vuosien päihteettömyys ja rikoksettomuus. Yhdellä desistanssi oli vasta alkutekijöissään. Primaarissa vaiheessa olevankin haastatellun puheessa kuului selkeä usko muutokseen, joka tuntui pohjautuvan vahvasti aikaisempaan yritykseen, joka oli kestänyt muutaman vuoden. Hän oli ymmärtänyt, mikä aikaisemmin johti päihdeettömyyden ja desistanssin murtumiseen. Hän on näistä sei-

koista ottanut opikseen. Tästä seuraa usko onnistumisen pysyvyyteen tällä kerralla, koska hän tietää, mikä toimii ja mitä hänen nyt tulee tehdä toisin.

6 JOHTOPÄÄTELMÄT

Opinnäytetyöprosessi on toisaalta vahvistanut ja jäsentänyt näkemystäni desistanssiprosessista ja toisaalta saanut huomaamaan sen, kuinka laajasta ilmiöstä ja teoriasuuntauksesta on kyse. Haastatteluissa korostui sellaisia seikkoja, joiden odotinkin nousevan esiin lukemani teorian pohjalta. Omassa tutkimuksessani siis löysin yhtymäkohtia lukemiini aineistoihin ja teorioihin. Ehkä selkein eroavaisuus oli sellaisten ulkoisten tekijöiden, kuten työn ja parisuhteen merkityksessä. Mm. Laub ja Sampson (2001, 13) ovat nostaneet erittäin merkityksellisiksi tekijöiksi muutokset työelämässä ja ihmissuhteissa, mutta omassa tutkimuksessani nämä seikat pikemminkin nousivat sellaisiksi elämänalueiksi, joiden kuntoon saattaminen on enemmän seurausta onnistuneesta desistanssiprosessista, eivät niinkään desistanssiprosessin onnistumisen syitä. Kuitenkin omassa tutkimuksessani korostuneet seikat, kuten päihdekuntoutus, sosiaalisen piirin vaikutukset ja identiteetin muutos ovat nousseet olennaisina esiin myös tutkimassani teorian tiedossa desistanssista.

Olenaisimpina seikkoina desistanssin onnistumisessa tutkimukseni mukaan päihdekuntoutuksen sekä sosiaalisen piirin ja identiteetin muutosten lisäksi ovat elämän peruspilarit, kuten asunto sekä riittävä, oikea-aikainen ja riittävän pitkäkestoinen tuki. Kuten mm. Kuusela (2015) nostaa esiin subjektiiviset ja sosiaaliset tekijät sekä niiden vuorovaikutuksen, niin myös omassa haastatteluaineistossani tärkeänä näyttäytyi subjektiivisten ja sosiaalisten tekijöiden suhde toisiinsa ja näiden välinen tasapaino. Muutoshalukkuus ja henkilön motivaatio itsensä ja elämänsä muutokseen ovat olennaisia, mutta niiltä putoaa pohja, jos elinympäristö, elämän peruspuitteet ja ulkoapäin tuleva tuki eivät ole kunnossa.

Näkisinikin ensiarvoisen tärkeäksi sen, että henkilön vapautuessa vankilasta ja ollessa halukas muutokseen, hänelle tulee tarjota riittävät ja asianmukaiset tukitoimet. Näissä tukitoimissa on tärkeää moniammatillinen yhteistyö sekä eri sektoreiden yhteistoiminta. Asunto ja päihdekuntoutuskontakti voidaan järjestää jo vankilassaoloaikana; toimeentulossa auttaa sosiaalitoimi; mielekästä tekemistä ja vertaistukea voi löytyä esim. kolmannen sektorin toimijoilta; jne. Tästä näkökulmasta näen myös tärkeäksi asteittaisen vapautumisen ja valvotun koevapauden, koska näiden avulla rakennetaan vapautuvan vangin kanssa yhteistyössä pohjaa rikoksettomalle ja päihdeettömälle elämälle sekä samalla

desistanssiprosessille ja sen pysyvyydelle. Rikoksista irti pyrkivän tukitoimien tulee olla oikein ajoitettuja ja riittävän pitkäkestoisia. Tarpeeksi pitkä kuntoutusjakso vie lyhyellä ajanjaksolla enemmän resursseja kuin lyhyt kuntoutusjakso, mutta pitkällä aikavälillä riittävän pitkä kuntoutus sekä luo taloudellisia säästöjä että säästää ihmisiä inhimillisiltä kärsimyksiltä, joita rikolliseen elämäntapaan ja päihderiippuvuuteen liittyy.

Näkemykseni kokemusasiantuntijuuden tärkeydestä voimistui opinnäytetyöprosessin aikana. Vaikka ns. ammattiasiantuntijuudelle on paikkansa, niin on myös kokemuksesta nousseelle asiantuntijuudelle. Pitkään on nojattu vain koulutukseen pohjautuvaan ammattimaiseen asiantuntijuuteen, mutta viime vuosina aina enenevässä määrin on alettu kuunnella myös kokemusasiantuntijoita. Haastatteluissa ilmeni kokemusasiantuntijuuden voima kahdessa mielessä. Toisaalta desistanssiprosessissa kulkeva ihminen on taipuvainen kuuntelemaan eri tavoin ihmistä, jolla on omakohtaista kokemusta vastaavasta tilanteesta, koska he kokevat, että jo päihdeettömänä ja rikoksettomana jonkun aikaa pysynyt ihminen tekee jotain oikein ja näin ollen häneltä voi oppia. Toisaalta taas koe-taan, että saman jo kokenut ihminen todella ymmärtää desistanssiin pyrkivää ja tästä syystä osaa tukea ja kulkea rinnalla. Sen lisäksi, että kokemusasiantuntijuus on keskeisessä asemassa kolmannella sektorilla ja vertaistukeen pohjautuvassa toiminnassa, tulisi mielestäni kokemusasiantuntijoiden asiantuntijuutta hyödyntää entistä enemmän myös mm. kuntasektorilla. Uskonkin, että paras lopputulos saavutetaan, kun ammatillisuuteen pohjautuva asiantuntijuus ja kokemuksellinen asiantuntijuus yhdistetään ja työskennel-lään yhdessä. Jokaisella haastateltavalla oli oma tukiverkostonsa, jonka he kokivat erit-täin olennaiseksi onnistumisensa kannalta. Tukiverkostossa olennaista on sen riittävä laajamittaisuus sekä sen luotettavuus. Tukiverkosto koostuu sekä yhteiskunnallisista ulottuvuuksista ja ns. virallisista tukikanavista, kolmannen sektorin toimijoista ja ver-taistoiminnasta että ihmisen omasta lähipiiristä. Näkemykseni mukaan monessa kol-mannen sektorin järjestötoiminnassa, erityisesti vertaistukeen perustuvissa järjestöissä, toimintaan oman ongelmansa vuoksi lähtevä ihminen auttaa samalla muita ja vertais-toiminta näyttäytyykin kaksisuuntaisena toimintana, joka synnyttää vahvaa yhteisölli-syyttä.

Omassa tutkimuksessani nousi esille KRIS Tampere ry:n rooli desistanssiprosessissa, jonka keskeisiä ulottuvuuksia on identiteetin uudelleen rakentaminen ja uusien tukiver-kostojen luominen. KRIS Tampere ry:n toiminta näyttäytyy tutkimuksessani tärkeänä tekijänä rikoksista irti pyrkivien onnistumisen ja desistanssin pysyvyyden kannalta.

KRIS Tampere ry tarjoaa vertaisuuteen pohjautuvaa tukea kokonaisvaltaiseen elämänmuutokseen, ei vain tiettyyn osa-alueeseen. Haastateltujen puheessa KRIS Tampere ry näyttäytyi matalan kynnyksen paikkana, johon on helppo tulla ja jossa voi olla oma itsensä pelkäämättä leimautumista tai yksin jäämistä. KRIS Tampere ry tekee arvokasta työtä rikostaustaisten parissa luoden toivoa, aitoja tukitoimia ja turvallisen ympäristön desistanssiprosessissa kulkeville ihmisille. Kolmannen sektorin toimijana KRIS Tampere ry on oman alansa asiantuntija, jolla on paljon arvokasta tietoa ja paljon annettavaa moniammatillisella yhteistyökentällä.

Kuten jo aiemmin todettu, desistanssiprosessissa on kyse ihmisistä ja yksilöistä. Jollain tapaa desistanssissa ollaan elämän ytimessä: ihmisyyteen ja inhimillisyyteen kuuluu myös virheiden tekeminen, ristiriitaisuudet sekä suuretkin muutokset. Desistanssiprosessia voidaankin tarkastella tieteellisesti ja objektiivisesti kauempaa, mutta siinä prosessissa eläville ihmisille desistanssiprosessi näyttäytyy valtavan suurena ja vaativana, koko elämään vaikuttavana ponnistuksena, joka vaatii ihmistä tekemään elämässään ja itsessään huomattavan suuria ja vaikeita muutoksia.

Tätä prosessia estäviksi tekijöiksi tutkimuksessani nousi sekä rakenteellisia että subjektiivisia tekijöitä. Stigmatisoituminen ja marginalisoituminen luovat konkreettisia esteitä, kuten mm. asunnon saannin vaikeutta ja suuria haasteita työllistymisessä. Näiden esteiden lieventämisen ja poistamisen näen olennaisessa asemassa, sillä jo desistanssiprosessi itsessään, sisäisenä muutoksena, on niin suuri ponnistus ihmiselle, että tällaiset ulkoiset estävät tekijät saattavat tehdä haasteesta jo ylitsepääsemättömän vaikean. Esimerkiksi kodittoman on hyvin vaikea saada muitakaan elämänsä osa-alueita raiteilleen. Desistanssiprosessi näyttäytyi tutkimuksessani voimakkaasti useista eri tekijöistä muodostuvana kokonaisuutena, jossa oikeastaan koko vanha elämä piti vaihtaa uuteen. Tämä prosessi on vaativa ja raskas, mutta onnistuessaan voimauttava, ja palkinnoksi henkilö saa täysin uuden elämän, jossa hänen elämänsä ei enää määrittele häntä, vaan hän määrittelee elämänsä.

Vaikkakin primaarilla desistanssilla ja rikoksettomilla jaksoilla sekä päihdeongelmaitten raittiilla jaksoilla on rikostaustaisen elämässä oma merkityksensä, jonka arvoa ei voi kieltää, on sekundaarilla desistanssilla ja pysyvällä päihhteettömyydellä kuitenkin kieltämättä erityinen merkitys. Desistanssin sekundaarisuus eli rikoksista irtautumisen pysyvyys ja pysyvä päihhteettömyys on valtaosalla desistanssiin pyrkivillä tavoitteena. Nä-

en, että tämä on luonnollista. Suureen muutokseen ryhtymistä varmasti motivoi enemmän se, että tavoitteena on saada elämä lopullisesti kuntoon ja saada elää ns. hyvää elämää, kuin se, että tiedossa on määräaikainen helpotus raskaaseen, usein vaikeasti moniongelmaiseen elämään. Kuntoutuminen on pitkä tie, johon kuuluu monia vaiheita, niin onnistumisia kuin myös retkahduksia ja takapakkeja. Kuitenkin tärkeää on, että vastoin käymisten edessä ei lannistuta ja luovuteta, vaan jatketaan matkaa kohti pysyvää muutosta. Tässä mielessä koen ensiarvoisen tärkeäksi, että meillä olisi myös ns. virallisilla sektoreilla sellaisia tukimuotoja, jotka eivät rankaise ihmistä retkahduksista. Meillä päihdekuntoutus keskittyy pääosin päihdeettömiin kuntoutuspaikkoihin, mutta muunlaisia kuntoutuspaikkoja on hyvin vähän. Jos päihdeistä irti pyrkivä ihminen retkahtaessaan menettää kuntoutuspaikkansa, on kierre usein jo sillä valmis. Ihmiseltä katoaa tukipohja muutoksen tavoittelemiselle ja helposti silloin tulee tunne, että millään ei enää ole mitään väliä, koska muutosprosessi näyttää epäonnistuneen ja onnistuminen näyttää mahdottomalta. Kaipaisin auttamis- ja tukijärjestelmiimme tiettyä joustavuutta ja suurempaa inhimillisyyden ymmärtämistä ja sietämistä. Voisiko tukijärjestelmiin esimerkiksi luoda portaittaisia tasoja, jotka takaisivat sen, että vaikka retkahdus sattuisikin, niin ihminen ei putoaisi tyhjän päälle, vaan seuraava taso ottaisi hänet vastaan? Tällaisia mahdollisuuksia tulisi mielestäni jatkossa tutkia enemmän.

Kyseenalaistan myös sen, onko huumeriippuvaisen ihmisen paikka aina vankilassa? Koska huumeiden hallussapito ja käyttö on jo itsessään lainsäädäntömme mukaan rikos, on jokainen huumeriippuvainen suomalainen rikollinen. Huumeriippuvainen ihminen tarvitsee kuitenkin ennen kaikkea hoitoa, kuntoutusta ja tukea. Tulevaisuudessa toivoisin näkeväni keskustelua ja tutkimuksia siitä, voisiko tietyissä tapauksissa huumeriippuvaisen ihmisen vankilan sijasta ohjata johonkin muualle? Liitännäisrikollisuus vie kuitenkin päihderiippuvaisen usein vankilaan. Vain rankaisemalla ei päihderiippuvuutta kuitenkaan saada katkeamaan. Merkityksellistä onkin huomata tämä seikka tarkastellessa Suomen vankiloiden tilaa. Vaikka vangeista valtaosalla on päihdeongelma ja päihdeongelman yhteys rikolliseen toimintaan tiedostetaan koko ajan paremmin, vankiloissa jatkuvasti karsitaan päihdekuntoutuksen resursseja. Tämä on voimakkaassa ristiriidassa uusintarikollisuuden ja vankilukujen vähentämisen tavoitteen kanssa. Monelle vankila tarjoaa tauon rikos- ja päihdehuuruudesta elämästä, jolloin monella myös syttyy muutoshalukkuus. Tähän tulisi tarttua ja vankiloiden mahdollisuutta tarjota mahdollisimman kokonaisvaltaista ja riittävän kattavaa päihdekuntoutusta tulisi parantaa. Olennaista on myös tuen jatkumo vankilasta siviiliin, jotta vangilta ei vapautuessaan putoa pohja alta.

7 POHDINTA

Ajattelin opinnäytetyötä aloittaessani, että näiltä haastattelemiltani kokemusasiantuntijuutta omaavilta henkilöiltä voidaan saada merkittävää tietoa, jonka pohjalta mm. ymmärrämme desistanssiprosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä paremmin. Tutkimukseni edetessä tämä ajatukseni vahvistui. Uskon, että jatkossa olisi hyödyllistä enenevässä määrin käyttää kokemusasiantuntijuutta hyödyksi sekä desistanssitutkimuksissa että rikostaustaisten tukiverkostoja rakennettaessa ja muokatessa.

Etäisyys toisiin ihmisiin sekä vierauden kokemus on paikattomuutta, jossa ihmisen suhde yhteisöön muodostuu kyseenalaiseksi (Hyväri 2001, 95). Desistanssiprosessi voidaan nähdä tietynlaisena pyrkimyksenä normalisoida tuo suhde, päästä takaisin aktiiviseksi ja jollain tapaa hyödylliseksi osaksi yhteiskuntaa. Tähän liittyy osallisuuden merkitys. Rikos- ja päihdetaustaisen ihmisen vaikuttamisen mahdollisuudet omassa elämässään ovat usein huomattavasti kaventuneet. Osallisuuden palauttaminen ja edistäminen sekä henkilön oman toimijuuden vahvistaminen toimivat merkittävässä roolissa, kun ihminen pyrkii saamaan elämänsä hallintaan.

Desistanssin tutkiminen ja ymmärtäminen lienee vasta alkutekijöissään yhteiskunnassamme. Desistanssiprosessissa riittää tutkittavaa ja toivon ja uskon, että tulevaisuudessa desistanssia sekä siihen vaikuttavia tekijöitä tutkitaan entistä enemmän. Näen tärkeäksi sen, että jatkuvasti enemmän keskittyisimme tarkastelemaan rikoksista irtautumista myönteisen kautta – onnistumisten ja onnistumisen edellytysten kautta. Näiden seikkojen ymmärtäminen on mielestäni tärkeässä asemassa esim. kriminologian, psykologian ja sosiaalialan sarjoilla. Mitä paremmin ymmärrämme mikä toimii ja mitä desistanssiprosessin onnistuminen edellyttää, sen paremmin pystymme tukemaan desistanssiin pyrkiviä ihmisiä. Olennaista mielestäni on kuitenkin sisäistää se, että yhtä ja samaa reseptiä ei voida onnistuneesti toteuttaa kaikilla. Sen lisäksi, että opimme tuntemaan ns. desistanssin onnistumisen vähimmäisvaatimukset, on tärkeää muistaa kohdata jokainen ihminen yksilönä. Sen sijaan, että tarjoaisimme valmista pakettia jokaiselle desistanssiin pyrkivälle, meidän tulisi yhdessä räätälöidä jokaiselle sopiva paketti. Yksi opinnäytetyöni lähtökohdista oli rikostaustaisten ihmisten kohtaaminen ja kuunteleminen. Uskon, että tämä on olennainen seikka myös kaikessa kuntouttavassa työssä. Uskon myös, että tässä on yksi ammatillisen tuki- ja kuntoutussektorin kehitettävä kohta. Sekä toiminnan

tehokkuuden että ammattietiikan kannalta olisi tärkeää vahvistaa myös desistanssiprosessissa henkilön omaa toimijuutta ja osallisuutta. Sen sijaan, että sanelemme ihmiselle kuinka toimitaan, kannattaisi meidän entistä enemmän kysyä ihmiseltä itseltään, mitä hän tarvitsee ja minkä hän kokee toimivaksi.

Valtaosalla rikostaustaisista on myös päihdeongelma ja heille päihdeistä ja rikoksista irtautuminen näyttäytyy yhtenäisenä muutosprosessina. Desistanssiprosessi saattaa näyttäytyä ainakin jossain määrin erilaisena niille rikostaustaisille, joilla ei ole päihdeongelmaa. Tulevaisuudessa olisi mielestäni hyvä tutkia millaisia eroavaisuuksia desistanssiprosessissa on päihderiippuvaisten ja päihdeongelmattomien ihmisten kesken – vai onko niitä? Onko desistanssiprosessi itsessään samankaltainen molemmilla ryhmillä? Rikostaustaisten keskuudessa esiintyy myös melko runsaasti mielenterveyden ongelmia. Näiden merkityksestä desistanssiprosessissa olisi myös mielestäni hyvä saada lisää tietoa. Olivat lähtökohdat desistanssiin mitkä tahansa, jokaisella muutokseen motivoituneella rikostaustaisella tulisi olla aito mahdollisuus pyrkiä kohti onnistunutta rikoksista irtautumista. Aidon mahdollisuuden luovat mm. riittävät, oikea-aikaiset ja tarpeeksi pitkäkestoiset kuntoutusjaksot ja muut tukimuodot; eri toimijatahojen yhteistyö ja desistanssiin pyrkivän ihmisen aito kohtaaminen ja kuunteleminen. Rikollisuuden vähenemisestä hyötyvät kaikki: niin rikostaustaiset itse, heidän läheisensä kuin yhteiskunta.

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut kokonaisuutena antoisa kokemus. Kaikkein antoisinta on ollut haastattelut ja ihmisten kohtaaminen, sekä niistä noussut kokemustieto ja sen ymmärtäminen, että usein kannattaa pysähtyä kuuntelemaan heitä, jotka oman kokemuksensa kautta tietävät, mistä puhuvat. Olen saanut opinnäytetyöprosessista paljon ja uskon opinnäytetyöstä olevan hyötyä myös muille.

LÄHTEET

Ahtiala, P. & Ruohonen, K. 1998. ”Se oli sitä koko elämä.” Kokemuksia ja näkemyksiä huumeriippuvuudesta. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy.

Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. Juva: WS Bookwell Oy.

Hankkila, K. 2012. Kokemusasiatuntijat kertojina. Teoksessa Hankkila, K. (toim.) Epävakaudesta elämään. Kokemusasiatuntijat ja ammattilaiset kertovat. Espoo: Prometheus kustannus Oy.

Hearn, N. 2010. Theory of Desistance. Internet Journal of Criminology. Tulostettu 25.10.2015.

http://www.internetjournalofcriminology.com/hearn_theory_of_desistance_ijnov_2010.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holmberg, J. 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hyväri, S. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Tietosanoma Oy.

Häkkinen, I. 2013. Toipumiskulttuuri. Päihdetoipuminen ja esimerkin voima. Espoo: Prometheus kustannus Oy.

Karsikas, V. 2005. Selvinpäin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2005.

Kekki, T. 2012. Taparikollisuuden kulttuuriset ja rakenteelliset ulottuvuudet. Huumeiden käyttäjien ja poliisin tulkinnat taparikollisuudesta. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu 2012:5.

Kemppainen, M. 2014. Psykososiaalinen sosiaalityö ja desistanssin tukeminen ehdollisen vankeuden valvonnassa. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2014.

King, S. J. 2010. Going Straight On Probation: Desistance Transitions and the Impact of Probation. A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy. The University of Birmingham. Tulostettu 9.10.2015.

http://etheses.bham.ac.uk/3172/5/King_11_PhD.pdf

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Kostiainen, E., Ahonen, S., Verho, T., Rissanen, P. & Rotko, T. 2014. Kokemukset käyttöön – kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 36/2014. Tulostettu 10.10.2015.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN_ISBN_978-952-302-373-4.pdf?sequence=1

Koulutetut Kokemusasiantuntijat KoKoa ry. Kokemusasiantuntijuus. Luettu 4.5.2015.

<http://www.kokemusasiantuntija.fi/8>

KRIS ry. Mikä KRIS on? Historia. Luettu 19.9.2015.

<http://www.kris.fi/mika-kris-on/historia/>

KRIS ry. KRIS Tampere ry. Luettu 19.9.2015.

<http://www.kris.fi/kris-tampere/>

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, säilytys ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Kuusela, P. 2015. Desistanssin ilmeneminen vankilakuntoutuksessa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Lappalainen-Lehto, R., Romu, M-L. & Taskinen, M. 2007. Haasteena päihteet. Ammatillisen päihdetyön perusteita. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Laub, J.H. & Sampson, R.J. 2001. Understanding Desistance from Crime. The University of Chicago. Luettu 10.10.2015.

https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3226958/Sampson_UnderstandingDesistance.pdf?sequence=4

Lähes jokaisella vangilla on päihdeongelma. Artikkelin YLE:n uutissivustolla. Luettu 29.10.2015.

http://yle.fi/uutiset/lahes_jokaisella_vangilla_on_paihdeongelma/5609581

Maruna, S. 1999. Desistance and Development: the Psychosocial Process of 'Going Straight'. The British Society of Criminology. Luettu 12.11.2015.

<http://britsoccrim.org/volume2/003.pdf>

McNeil, F, Farrall, S., Lightowler, C. & Maruna, S. 2012. How and Why People Stop Offending: Discovering Desistance. Tulostettu 9.10.2015.

<http://www.iriss.org.uk/sites/default/files/iriss-insight-15.pdf>

MTKL. Mielenterveyden keskusliitto. Vertaistoiminta. Luettu 9.10.2015.

<http://mtkl.fi/palvelut/vertaistoiminta/>

Mäki, J. 2012. Arjen asiat raiteilleen. Teoksessa Moring, J., Martins, A., Partanen, A., Nordling, E. & Bergman, V. (toim.) Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015. Kehittyviä käytäntöjä 2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 46/2012.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Möttönen, S. & Niemelä, J. 2005. Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Niskala, A. & Savilahti, T. n.d. Kokemusasiantuntijuus kehittäjäasiakas-, kokemuskoulu- ja vertaistukitoiminnassa. Luettu 10.10.2015.

http://www.sosiaalikallega.fi/kansalaistoiminta/kehittajaasiakastoiminnan-materiaalit/opas_kehittajaasiakastoiminta

Nylund, M. 1999. Oma-apuryhmät välittäjinä arjessa. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P. & Siisiäinen, M. (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Paternoster, R. & Bushway, S. 2009. Desistance and the Feared Self: Toward an Identity Theory of Criminal Desistance. *Journal of Criminal Law and Criminology*. Volume 99, issue 4, article 5.

Perttula, J. 2011. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Lapin yliopistokustannus.

Rantala, K. 2004. Vankilasta vapautuvat huumeiden käyttäjät: sosiaalinen ongelma? Uusintarikollisuuden vähentäminen yksilökohtaisella työotteella ja verkostoituen. Tampereen huumeopilotin 4. raportti. Tampereen kaupunki, sosiaali- ja terveystoimi.

Rikosseuraamuslaitos. Rangaistukset. Luettu 4.5.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/rangaistukset.html>

Rikosseuraamuslaitos: Vangeilla runsaasti ruumiillisia sairauksia ja mielenterveyden häiriöitä. 2010. Luettu 29.10.2015.

http://www.vankeinhoito.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2010/06/vangeillar_unsaastiruumiillisia_sairauksia_ja_mielenterveyden_hairioita.html

Rikosseuraamuslaitos. Vankiluvut. Luettu 4.5.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>

Rönberg, L. 1999. Eriytynyt ja moniulotteinen kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P. & Siisiäinen, M. (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Salo, M. & Sjölund, P. 2014. Desistanssi rikosseuraamusalan asiakkaiden näkökulmasta. Laurea Ammattikorkeakoulu. Tikkurila. Opinnäytetyö. Tulostettu 7.9.2015.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/79629/Opinnaytetyo.pdf?sequence=1>

Suomisanakirja. Subjektiivisuus. Luettu 4.5.2015.

<http://www.suomisanakirja.fi/subjektiivinen>

Suomi ja huumeet. Tietopaketti huumeista. 2001. Irti Huumeista ry, Keskusrikospoliisi, Opetushallitus, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto & Stakes.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL. Päihderiippuvuus. Luettu 4.5.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveysthairiot/paihderiippuvuus>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ulmanen, A. 2005. Huumereitiltä hoitopolulle. Yhteisön kautta yhteiskuntaan. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Vankien päihderiippuvuus on lisääntynyt. Artikkelit Lääkäri-lehdessä 27.8.2013.

http://www.laakarilehti.fi/uutinen.html?opcode=show/news_id=13733/type=1

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje sekä teemahaastattelun alustava runko: haastateltaville etukäteen lähetetyt kysymykset.

1(2)

Moi,

olen 37-vuotias sosionomiopiskelija. Pohjakoulutukseltani olen lähihoitaja ja olen toiminut päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen parissa. Sosionomiopiskelujeni aikana olen suorittanut työharjoitteluni Kylmäkosken vankilassa, Vanajan vankilassa, Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja KRIS Etelä-Pohjanmaalla. Opinnäytetyössäni tutkin rikoksista irtautumista kokemusasiantuntijuuden pohjalta ja siihen tarvitsen teidän apuanne. Tulen tekemään ensimmäiset haastattelut 18.6.

Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitettuani haastattelut puhtaaksi, nauhoitukset tuhoetaan. Haastattelut ja opinnäytetyö toteutetaan anonyymisti niin, että ketään haastateltavaa ei voi tunnistaa työn pohjalta.

Tässä tietoa haastateltaviksi lupautuneille.

Taustatiedot, jotka näkyvät lopullisessa opinnäytetyössä:

- Sukupuoli ja ikä
- Kuinka pitkään elit rikoskierteessä? Halutessasi voit myös kertoa minkä tyyppisiä rikoksia teit, mutta se ei ole pakollista.
- Kuinka monta ehdotonta vankeustuomiota olet suorittanut? Onko muita tuomioita?
- Koska vapauduit viimeisen kerran vankilasta?

Pohdittavaksi ennen haastattelua:

- Mitkä tekijät koet tärkeimmiksi rikoksista irtautumisessa onnistumisen kannalta?
- Mitkä ovat suurimmat esteet rikoksista irtautumisen tiellä?
- Saavatko rikoskierteestä irtautuvat mielestäsi riittävästi ja oikeanlaista tukea?
- Millainen tuki on hyödyllisintä rikoksista irtautuessa?
- Kuinka isossa osassa päihdeongelmiin avun saaminen on rikoksista irtautumisessa?
- Olitko yrittänyt useasti aiemminkin irtautua rikoskierteestä?

- Mikä oli erilaista tällä viimeisellä kerralla?
- Millaisen tuen avulla olet päässyt irtautumaan rikoksista?
- Koetko, että olet päässyt rikoksista irti lopullisesti?

Nämä kysymykset toimivat tavallaan haastattelun runkona, vaikka itse haastattelu onkin keskustelunomainen. On tärkeää, että mietitte etukäteen jo ajatuksianne näistä asioista. Haastattelun aikana on tärkeää pysyä haastattelun teemassa. Tutkimukseni kannalta ei ole niinkään tärkeää käydä läpi rikostaustaanne, vaan keskittyä nimenomaan rikoksista irtautumiseen - eli viimeiseen vapautumiseen ja siihen, mitä sen jälkeen on tapahtunut.

Lämmin kiitos yhteistyöstä!

Terveisin,

Heini Koski-Säntti

sosionomiopiskelija, TAMK